

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувачка випускової кафедри
_____ Ніна РЖЕВСЬКА
«_____» _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІЗРАЇЛЮ»

Виконавець: здобувач вищої освіти 4 курсу, 408 Б групи, Регент Ярослав
Олександрович

Керівник: д. політ. н., доц., професор кафедри міжнародних відносин, інформації та
регіональних студій Кондратенко Олег Юрійович

Нормоконтролер _____

Валентина ЄМЕЦЬ

КИЇВ 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІЗРАЇЛЮ.....	7
1.1 Теоретико-методологічні підходи щодо дослідження зовнішньої політики Ізраїлю.....	7
1.2 Ключові чинники формування й реалізації зовнішньої політики Ізраїлю.....	14
РОЗДІЛ 2. БЛИЗЬКОСХІДНИЙ НАПРЯМ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІЗРАЇЛЮ.....	23
2.1 Особливості ізраїльсько-іранських відносин.....	23
2.2 Характеристика взаємовідносин Ізраїлю з Туреччиною.....	31
2.3 Особливості відносин Ізраїлю та країн Перської затоки.....	37
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ІЗРАЇЛЮ ТА УКРАЇНИ.....	47
Розділ 3.1 Характеристика відносин Ізраїлю та України.....	47
Розділ 3.2 SWOT-аналіз українсько-ізраїльських відносин.....	52
Розділ 3.3 Сценарії розвитку відносин Ізраїлю та України.....	60
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

РСАДПЗ – Рада співробітництва арабських держав Перської затоки

США – Сполучені штати Америки

ОАЕ – Об'єднанні Арабські Емірати

РПК – Робітничка партія Курдистану

ЗМІ – Засоби масової інформації

НАТО - Організація Північноатлантичного договору

МЗС – Міністерство закордонних справ

ХАМАС – Ісламський рух опору

ЄС – Європейський союз

КВІР - Корпус вартових ісламської революції

БПЛА – Безпілотний літальний апарат

ВПС – Військово-повітряні сили

ОУН – Організація українських націоналістів

УПА – Українська повстанська армія

ООН – Організація об'єднаних націй

ЈРОА – (Joint Plan Of Action) Спільний план дій

СВW – (Campaign Between Wars) «Кампанія між війнами»

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена потребою глибшого, і предметного розуміння особливостей зовнішньої політики Ізраїлю, з огляду на те, що він є політичним центром близькосхідного регіону. Це держава, що має значні досягнення у розвитку в економічній, культурній, науково-технічній та сфері оборони. Близькосхідний регіон є місцем на карті світу, яке завжди привертало до себе увагу, нажаль, все частіше не з хороших причин. Саме тому, дослідження зовнішньої політики Ізраїлю, представляє важливий науковий інтерес для аналізу та прогнозування подальших змін у регіоні, що займає вагомe місце у світовій геополітичній системі.

Об'єктивний аналіз конфліктних подій на Близькому Сході, дає справедливе розуміння зовнішньої політики Ізраїлю в регіоні та оцінює можливості спрогнозувати розвиток відносин Ізраїлю з сусідніми мусульманськими країнами.

Крім того, актуальність теми дослідження полягає і в тому що через аналіз зовнішньої політики можна найповніше оцінити зміст сучасної політики Держави Ізраїль, розкривши внутрішні механізми, що сформували зовнішньополітичний процес єврейської держави. Знання цих загальних принципів сприяє об'єктивній оцінці подій. Специфіка існування Ізраїлю тривалий час призводили до стирання меж між внутрішньою та зовнішньою політикою, і змусила ізраїльські еліти змінити принципи, які визначають зовнішньополітичний порядок денний країни.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливості зовнішньої політики Ізраїлю, аналіз зовнішньої політики Ізраїлю, а саме виявлення слабких та сильних сторін, розробка певних векторів, за якими країна ймовірно рухатиметься, вибудовуючи подальшу стратегію зовнішньої політики; аналіз та обробка як вітчизняних, так і закордонних джерел інформації.

Завданнями кваліфікаційної роботи є:

- визначити теоретико-методологічні підходи щодо дослідження зовнішньої політики Ізраїлю;
- розглянути ключові чинники формування й реалізації зовнішньої політики Ізраїлю
- дослідити особливості ізраїльсько-іранських відносин
- охарактеризувати взаємовідносини Ізраїлю з Туреччиною
- виокремити особливості відносин Ізраїлю та країн Перської затоки
- охарактеризувати відносини Ізраїлю та України
- створити SWOT-аналіз та дослідити українсько-ізраїльські відносини
- зробити сценарії розвитку відносин Ізраїлю та України, а саме базовий, оптимістичний та песимістичний сценарії

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Ізраїлю.

Предметом дослідження є проблеми, можливості та перспективи розвитку зовнішньої політики Ізраїлю.

Методи дослідження: під час проведення дослідження був використаний SWOT-аналіз, що дозволяє в комплексі оцінити сильні й слабкі сторони українсько-ізраїльських відносин, а також можливості й загрози, що впливають на них. Саме завдяки використанню SWOT-аналізу з'являється можливість всебічно розглянути українсько-ізраїльські відносини, перспективи розвитку.

Метод побудови сценаріїв, як один із методів прогнозування дозволяє передбачити майбутній стан розвитку співпраці двох держав на основі формування можливих сценаріїв. Сценарій являється в певній мірі відносно цілісною оцінкою можливого розвитку прогнозованого об'єкта, оскільки завжди будується в рамках припущень про майбутні умови розвитку, які, як правило, не завжди передбачувані.

Практичне значення одержаних результатів полягає в дослідженні методичних рекомендацій і організаційно-економічних заходів стосовно вдосконалення українсько-ізраїльських міждержавних відносин. Рекомендації можуть знайти практичну реалізацію в побудові двосторонніх відносин між Україною та Ізраїлем.

Структура роботи обумовлена метою дослідження і логікою наукового пошуку. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних інформаційних джерел. Обсяг основного тексту становить 53 сторінки, загальний обсяг дослідження становить 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІЗРАЇЛЮ

1.1 Теоретико-методологічні підходи щодо дослідження зовнішньої політики Ізраїлю

Комбіноване та об'єктивне дослідження особливостей зовнішньої політики Ізраїлю неможливе без вивчення історіографії. В наш час з'являється все більше наукових робіт на дану тематику.

Правда, дослідження зовнішньополітичної діяльності Ізраїлю загалом обмежується його конфліктом з палестинцями та відносинами з сусідніми арабськими державами. При цьому вчені ігнорують фундаментальні принципи діяльності Ізраїлю, характер взаємодії на міжнародній арені чи з іншими міжнародними акторами. Проте ретельний огляд зовнішньої політики Ізраїлю передбачає визначення її концептуальних аспектів. Хоча питання зовнішньої політики Ізраїлю є предметом уваги ЗМІ, але в академічній літературі вона залишається недостатньою відкритою. При цьому пріоритетність надається вузьким аспектам дослідження, що не передбачає формування загального бачення зовнішньої політики Ізраїлю. Видатними дослідниками є представники Ізраїлю та США. Серед них – Д. Ваксман, С. Ласенські, М. Навон, Б. Рейч, С. Софер, М. Хеллер. В Україні особливості дипломатії та зовнішньої політики Ізраїлю вивчають Р. Калитчак, Р. Романюк, В. Мустіпан, К. Сербіна, О. Яворська, М. Липяцька.

Яскравим прикладом є робота В. Мустіпан «Вороги з вигодами: як Ізраїль та монархії Перської затоки працюють разом». У роботі розглянуто питання тероризму, підтримання безпеки та налагодження відносин з державами регіону. Зазначається що першочерговим для Ізраїлю є політика неприєднання разом зі стратегічним партнерством з НАТО, створення потужних власних збройних сил та військової розвідки. Також важливими зовнішньополітичними факторами є створення двосторонніх систем безпеки та спільних антитерористичних заходів з країнами Перської затоки без їх формального затвердження урядами Ізраїлю та його

ситуативних партнерів, військово-технічна й інтелектуальна підтримка з боку США, статус Ізраїлю як «союзника США, який не є членом НАТО» і територіальний статус-кво [1].

Важливий вклад у вивчення особливостей зовнішньої політики Ізраїлю є робота Р. Калитчака й Р. Романюка «Концептуальні засади зовнішньої політики Держави Ізраїль», оскільки сьогодні України знаходиться в стані постійної боротьби за свій суверенітет, це змушує її переймати досвід держав, які живуть та розвиваються у ворожих умовах та під постійною загрозою нападу. У цьому контексті вигідно вирізняється Держава Ізраїль. Автори даної праці приділили увагу висвітленню факту, що в таких умовах країна повинна більшою мірою покладатися на власні зусилля задля виживання та процвітання. Було виокремлено ключові чинники формування й здійснення зовнішньої політики Ізраїлю. Проаналізовано зовнішньополітичні моделі та концепції [2].

У статті Сербіна К. «Еволюція стратегій близькосхідної політики США» досліджено концептуальні засади близькосхідної політики нової американської адміністрації. Було виявлено практичні дії щодо розв'язання основних проблем регіональної безпеки та співвідношення старої та нової доктрин у політиці 44 президента США щодо близькосхідного регіону. В статті чітко проаналізовано пріоритетність Близькосхідного регіону для міжнародної спільноти завдяки великій кількості корисних копалин, вигідному географічному розташуванню. Розкрито суть геостратегічного феномену Близькосхідного регіону й факт використання США політичної й соціальної нестабільності для своєї користі. Досліджено, що принципово важливою складовою новітніх стратегій Вашингтона в сфері безпеки та оборони є посилення інформаційного чинника. Інформаційні операції Пентагону включають, зокрема, такі компоненти, як психологічні операції, поширення дезінформації, комп'ютерні операції та електронні військові дії, що передбачають використання «кіберзброї» для знищення або нейтралізації інформаційних систем супротивника. Відповідно до теорії «системи систем» міністерством оборони США була створена Глобальна інформаційна система, яка в режимі реального часу забезпечує збирання, зберігання, аналіз і передачу даних для ураження будь-яких цілей на землі, на воді, в

повітрі та в космосі. Серед інших робіт, які стосуються дослідження зовнішньої політики Ізраїлю, можна виділити працю Липяцької М. «Вплив подій на Близькому Сході і в Північній Африці на зовнішню політику Ізраїлю». У статті проаналізовано позицію та відносини Ізраїлю з країнами, які мають стратегічне значення. Наприклад, особливий інтерес для Ізраїлю складає ситуація в двох країнах регіону – Єгипті та Йорданії, оскільки вони єдині з арабського світу встановили з Ізраїлем дипломатичні відносини. Особливої уваги заслуговує Іран, адже він чи не найбільш радикально налаштований проти Ізраїлю і вже давно має намір утвердитися в ролі регіонального лідера, що йде в переріз з інтересами Ізраїлю. Автори статті дійшли висновку що однією з основних загроз для Держави Ізраїль є перспектива ісламізації, що пов'язано з можливим приходом до влади в арабських країнах радикальних, ісламістських сил. Іншим напрямом зовнішньої політики Ізраїлю має бути пошук нових союзників та нормалізація відносин з потенційними партнерами. Автором статті неодноразово наголошувалось на небезпеці, яку становлять для національної безпеки Ізраїлю лідерські амбіції та активна дипломатична діяльність Ірану. Тому важливим напрямом зовнішньої політики Ізраїлю має бути протидія цьому з використанням як дипломатичних засобів, так і військових (зокрема, розвідки).

Якщо розглядати ізраїльські наукові роботи, то вартим уваги є праця Урі Біалера «Зовнішня політика Ізраїлю: народ не буде жити один». Окрім визначення важливих державних акторів, Білер виділяє багато діячів, які не мали визначених дипломатичних ролей, але мали вплив на встановлення цілей зовнішньої політики. Він показує, наскільки зовнішня політика була важливою для політичного, економічного та соціального благополуччя держави і як вона допомагає впоратися з найскладнішою проблемою Ізраїлю – конфлікту з арабськими державами та палестинцями. «Боротьба Ізраїлю за забезпечення ресурсів і побудови держави через зовнішні зв'язки була однією з його основних зусиль з 1948 по 1990-ті роки, період, про який йдеться у цій книзі», – пише автор. «Безперечно, ця боротьба все ще є першорядною, і важко уявити, що ця ситуація зміниться в майбутньому. Відповідно, книга закладає основу для розуміння основних аспектів зовнішньої політики Ізраїлю протягом усього існування держави» [61].

Важливу роль в дослідженні ізраїльсько-іранських відносин відіграла робота Марти Фурдан «Ізраїльсько-іранські відносини: минула дружба та теперішня ворожість». З десятиліттями багаторівневої тісної співпраці, яка перетворилася на відверту ворожість, Іран та Ізраїль намагаються зміцнити свою стратегічну позицію по відношенню один до одного: Ізраїль, атакуючи пов'язані з Іраном об'єкти в Сирії та підтримуючи дружні зв'язки з арабськими країнами; Іран, підтримуючи збройні формування та терористичні організації та виконуючи програму створення ядерної зброї. Хоча жодна з держав, схоже, не зацікавлена у військовій конфронтації, ніколи не можна повністю виключити прорахунки [62].

Вагомою є праця Дункана Рендала «Туреччина та Ізраїль: відносини, які навряд чи будуть повністю відновлені», в якій автор дійшов висновку, що геополітичні трансформації, які відбулися на Близькому Сході за останнє десятиліття, зробили зближення менш актуальним для Тель-Авіва, а також не давали Ердогану відновити регіональні відносини. Таким чином, для повноцінного відновлення турецько-ізраїльських зв'язків знадобиться набагато більше, ніж новий уряд в Анкарі [63].

Великий вклад в дослідженні українсько-ізраїльських відносин має праця Катерини Зарембо «Аудит зовнішньої політики: Україна та Ізраїль». У праці було досліджено інтереси співпраці обох країн, політичний та історичний діалог, економічні перспективи розвитку, наявні та потенційні ризики та конфлікти. Було виявлено проблемні місця співпраці, які можна подолати шляхом взаємних поступок та підтримки на різних рівнях співпраці.

Професор Роберт Патнем з кафедри політології Гарвардського університету зробив концепцію «дворівневої гри». Він заявив, що політику багатьох міжнародних переговорів можна трактувати як «дворівневу гру». На національному рівні внутрішні групи просувають свої інтереси, чинячи тиск на уряд, щоб він ухвалив рішення, яке вони вважають важливим. На міжнародному рівні уряди прагнуть максимізувати свої можливості реагувати на внутрішній тиск, мінімізуючи при цьому небажані наслідки подій на міжнародній арені.

«Дворівнева гра» характерна не тільки для Ізраїлю. Кожен уряд у кожній країні має справу з цим щодня, намагаючись лавірувати між зовнішньою політикою та

внутрішніми потребами. Проте, здається, що в ізраїльському випадку гра є особливо складною через коаліційну систему та її практичне застосування в ізраїльській політичній культурі.

Система уряду та політичної поведінки в Ізраїлі також означають, що уряд, міністри та бюрократична система не можуть встановити єдину зовнішню політику. Як зазначає політолог Аарон Клейман «Похмурий стан зовнішньої політики Ізраїлю ще більше дратує у світлі того факту, що немає жодного пояснення для цієї політики, крім обмежень коаліції, зарозумілості та боротьби за владу, які повністю затьмарюють чутливість і дипломатичні міркування» [61].

Різноманітність суб'єктів зовнішньої політики є особливо помітною в контексті ролі прем'єр міністра у формуванні та реалізації зовнішньої політики. Крім того, зовнішня політика Ізраїлю часто базується на особистій дипломатії : прем'єр-міністр призначає посланців, радників, щоб від його імені вирішували принципові питання, які поставлені на карту, ігноруючи при цьому поради професіоналів в системі міністерства закордонних справ. Коли механізм працює саме так, і фактично немає єдиного органу, відповідального за проведення політики, то в результаті не створюється колективна організаційна пам'ять, що дозволяє навчатися та покращувати навички.

Ще одним фактором, що характеризує існування Ізраїлю, є віра в ідеологічні цілі держави та готовність спробувати їх реалізувати, навіть коли раціонально здається, що зробити це неможливо. Серед помітних успіхів зовнішньої політики Ізраїлю є ті, які різко контрастують з основними принципами прагматизму, адже одне із основних правил ізраїльтян – це віра в те, що немає нічого неможливого.

Під час написання наукових робіт, книг здійснення досліджень на тему зовнішньої політики Ізраїлю використовують загально-наукові та спеціально-наукові методи дослідження. Поняття методу часто асоціюється з поняттям алгоритм. Наука, що займається дослідженням методів як таких, називається методологією. Головною метою методології є вивчення засобів, методів і прийомів дослідження, за допомогою яких набувається нове знання в науці. До загальнонаукових методів можна віднести аналіз та синтез, системний аналіз та порівняння.

Аналіз – метод наукового пізнання, який надає змогу поділяти об'єкт дослідження на складові елементи і частини з метою вивчення його структури, окремих ознак, властивостей, внутрішніх зв'язків, відносин. Цей метод дає змогу виявляти сутність досліджуваних явищ і процесів шляхом їх розчленування на складові елементи і виявляти головне, суттєве. Він передбачає перехід від цілісного сприйняття об'єкта дослідження до виявлення його будови, складу, а також властивостей, зв'язків [4].

Синтез – з'єднання компонентів складного явища, поєднання окремих сторін предмета дослідження в єдине ціле. Аналіз і синтез взаємозв'язані та уособлюють єдність протилежностей [5].

Порівняння – виявлення відмінностей між об'єктами матеріального світу або знаходження в них спільного за допомогою органів чуття чи спеціальних пристроїв [6].

Спеціально-наукові методи дослідження використовуються тільки в одній галузі наукового знання або їх застосування обмежується кількома вузькими областями знання. Наприклад, до спеціальних методів належать методи, методики та техніки вивчення міжнародних відносин та зовнішньої політики.

SWOT-аналіз – один з найбільш ефективних інструментів у дослідженні потенціалу держави ведення ефективної зовнішньої і внутрішньої політики. Сутність аналізу полягає в аналізі внутрішніх і зовнішніх чинників держави, оцінці переваг та недоліків. Об'єктом SWOT аналізу може стати будь-який продукт, компанія, магазин, завод, країна, освітній заклад і навіть людина.

Часто проводять SWOT–аналіз не тільки однієї країни, але і її країни-конкурента, так як цей інструмент дуже наочно систематизує всю інформацію про внутрішнє і зовнішнє середовище будь-якої організації або країни. Переваги SWOT аналізу полягають в тому, що він дозволяє досить просто, в правильному розрізі поглянути на становище країни і тому є найбільш популярним інструментом в управлінні ризиками та прийнятті управлінських рішень. Результатом проведення SWOT-аналізу країни є план дій із зазначенням термінів виконання, пріоритетності виконання і необхідних ресурсів на реалізацію [7].

У даній роботі SWOT–аналіз було використано для аналізу українсько-ізраїльських відносин, а саме виокремлення сильних, слабких сторін та можливостей і загроз.

Метод побудови сценарію – один із методів прогнозування, що ґрунтується на встановленні послідовності станів об'єкта прогнозування за різних прогнозів зміни фону, на якому перебуває об'єкт. Під сценарієм розуміється метод опису передбачуваного або можливого ходу події в тій або іншій області, що стосується діяльності об'єкта. Сценарій може бути побудований на будь-якому ієрархічному рівні управління.

Основне призначення сценаріїв – це визначення генеральної лінії розвитку об'єкта прогнозування з урахуванням дії факторів (зовнішніх і внутрішніх), формулювання критеріїв для оцінки кінцевих цілей. Сценарій будується, як правило, для складних об'єктів, які формуються з окремих елементів. Тому побудові сценарію передують оцінки окремих елементів, при чому бажано, щоб ці оцінки були кількісно визначеними. Досвід показує, що відсутність прогнозних оцінок, навіть по незначним деталям, може негативно вплинути на ефективність прийнятих рішень. Сценарний метод характеризується як метод багатоаспектних прогностичних оцінок, і тому повинен розроблятися висококваліфікованими спеціалістами широкого профілю з різноманітними поглядами на прогнозовану систему [8].

У даній роботі метод побудови сценаріїв був використаний для побудови сценаріїв розвитку українсько – ізраїльських відносин, а саме було створено базовий, оптимістичний та песимістичний сценарій розвитку відносин.

1.2 Ключові чинники формування й реалізації зовнішньої політики Ізраїлю

Після здобуття незалежності позиція Ізраїлю на міжнародній арені була унікальною через низку факторів. По-перше, Ізраїль є єдиною державою у світі, яка себе детермінує як притулком для всіх євреїв; по-друге, це країна з обмеженими ресурсами і невеликою територією, з власним військовим потенціалом і успішним протистоянням іноземній агресії; по-третє, вона знаходиться у ворожому середовищі, де панують автократичні та тоталітарні режими; по-четверте, це одна з небагатьох країн, яка, хоча й не бере участі в жодних регіональних блоках чи угодах, має підтримку такої впливової країни, як Сполучені Штати. Історія єврейського народу, що налічує приблизно три тисячі років, є визначальним фундаментом єврейської національної ідентичності [9]. Ізраїльтяни розвивають уявлення про Ізраїль як про «самотню» націю, яка перебуває під постійною загрозою, змушена покладатися на власні сили для забезпечення власного виживання. Це пов'язано не лише з нинішнім протистоянням з арабами, а й із поганим досвідом євреїв у минулому.

Зовнішня політика Ізраїлю не розглядається як ключовий компонент в ізраїльській національній безпеці. По суті, апарат безпеки країни домінує в процесі прийняття рішень. Генерали часто стають тими, хто формує та реалізує зовнішню політику. Міністерство закордонних справ Ізраїлю має стати лідером у подоланні небезпек ізоляції і міжнародних санкцій, які можуть серйозно зашкодити світовому статусу Ізраїлю. Співробітники служби безпеки та розвідки не повинні і не можуть бути причетними до цього процесу. Але за всіма перспективами та цілями, міністерство закордонних справ Ізраїлю має слабкі позиції, адже не сприяє здійсненню зовнішньої політики. Більшість міністрів закордонних справ ніколи насправді не брали участі у здійсненні зовнішньої політики. Тільки дуже обмежена кількість людей протягом багатьох років формувала зовнішню політику Ізраїлю, вони робили те, що їм заманеться, не дотримуючись жодних керівних принципів та не побоюючись наслідків. У МЗС Ізраїлю відбулася значна деморалізація через поточні

умови праці, а також через зневажливе ставлення чиновників сфери безпеки до ізраїльських дипломатів. Статистика показує, що близько третини тих, хто закінчує дипломатичні курси звільняються з міністерства через кілька років роботи там.

Арабо-ізраїльський конфлікт є ще одним важким тягарем для зовнішньої політики Ізраїлю. Ізраїль все ще окупує Західний берег, і хоча він вийшов із сектора Газа, ООН все ще розглядає цей шматок землі як частину окупованої території. Напруженість між Ізраїлем та палестинцями, які проживають у Східному Єрусалимі, Газі та на Західному березі, є дуже високою. Виникає потреба зменшити зв'язок між зовнішньою політикою та конфліктом, досягти згоди з палестинцями в питанні створення двох держав. Конфлікт заважає зовнішньополітичній маневреності Ізраїлю, не кажучи вже про вплив на внутрішні процеси.

Через ряд негативних факторів виникає необхідність прийняття законодавства щодо зовнішньополітичного апарату Ізраїлю, щоб ввести в дію парламентський нагляд за закордонними справами та заохочувати широкі громадські дебати щодо розгляду питань, що стосуються зовнішньої політики Ізраїлю та її реалізації.

Загалом можна окреслити сім основних характеристик зовнішньої політики Ізраїлю:

1. Перевага внутрішньополітичних міркувань перед зовнішньополітичними.
2. Децентралізація повноважень різних органів влади міністерств, що послаблює МЗС, завдає шкоди його професіоналізму, створює труднощі для здійснення узгодженої політики та завдає шкоди створенню організаційної пам'яті.
3. Придушення дипломатичних міркувань на користь міркувань безпеки.
4. Помилкова тенденція розглядати відносини між Ізраїлем та арабським світом як гра з нульовою сумою, в якій будь-який успіх арабів сприймається як програш Ізраїлю.
5. Надмірна залежність Ізраїлю від відносин зі США.

Ізраїль пережив чимало невдач і не може продовжувати здійснювати свою зовнішню політику так само, як це було раніше. Сьогодні першочерговим завданням для керівництва Ізраїлю є пошук способів протидії названим загрозам. Країні потрібно здобути нових союзників, вирішити наявні суперечності та, звісно, й далі

підтримувати зв'язки з давніми однодумцями [20]. З іншого боку, змін у зовнішньополітичному управлінні Ізраїлю не буде достатньо, поки не буде зрозуміло, які кінцеві цілі Ізраїлю. Навіть проведення реформ МЗС та встановлення міцних відносин з іншими країнами не призведе до будь-яких фундаментальних змін, поки лідери та громадяни не знатимуть куди вони прямують.

Проте професор Джоел Пітерс стверджував, що було б помилковим стверджувати, що слабкість сучасної ізраїльської дипломатії пов'язана виключно зі структурними факторами. Держава Ізраїль завдяки позиціонуванню себе на міжнародній арені як активного гравця та просуванню своїх національних інтересів змогла досягти високого рівня розвитку, проте не вистачає енергійної громадської дискусії щодо зовнішньополітичної орієнтації Ізраїлю та є відсутність стратегічного бачення місця Ізраїлю у світі [12]. Ізраїльське суспільство має вирішити чотири взаємопов'язані питання: Хто ми? Де ми знаходимось? Де і ким ми хотіли б бути? Як ми бачимо світ і нашу роль на світовій арені? За відсутності такої дискусії виник загальний наратив про характер зовнішньої політики Ізраїлю. Цей наратив складається з чотирьох компонентів.

По-перше, Ізраїль позиціонує себе, як держава, яка живе у ворожому середовищі, оточена ворогами, постійними загрозами та небезпеками.

По-друге, Ізраїль вважає що на глобальному рівні домінують влада і сила завдяки чому безпека забезпечується завдяки самовпевненості та проекції сили. Ізраїль засуджує використання та проектування нормативної сили (normative power) як ознаку слабкості та нездатності захищати свої стратегічні інтереси.

По-третє, Ізраїль вважає що має небагато варіантів векторів зовнішньої політики, і тому шукає друзів і союзників, де б вони не були, навіть якщо цей вибір суперечить його моральним принципам (тобто тісна підтримка та співпраця з режимом апартеїду на Півдні Африки).

По-четверте, це концепція випереджаючих військових операцій, заснована на припущенні, що противника неможливо перемогти лише обороною. Відтак, доцільно діяти на випередження, щоб забезпечити чітко визначені цілі військових операцій. Сила застосовуватиметься для досягнення політичних цілей, однак, з повагою до

міжнародного права (включаючи, зокрема, правила ведення війни) та захисту законності Держави Ізраїль [13].

Нарешті багато хто в Ізраїлі проектує ідею ізраїльської винятковості на світовій арені. Хоча Ізраїль прагне легітимності та нормалізації відносин з іншими країнами, існує актуальність автаркічної, автономної зовнішньої політики, сучасна ізраїльська версія «блискучої ізоляції» [15].

Для дослідження місця Ізраїлю на світовій арені необхідно зосередити свої зусилля на знаходженні структурних факторів, які послаблюють ізраїльську зовнішньополітичну систему. Необхідна дискусія щодо ключових проблем, пов'язаних із зовнішньополітичною орієнтацією Ізраїлю. Відсутність такої дискусії сприяє тому, що Ізраїль знаходиться в глухому куті в пошуках шляхів врегулювання конфлікту з палестинцями.

Варто також розглянути тенденції регіональної зовнішньої політики Ізраїлю:

1. Ізраїль відновлює діалог з Палестинською автономією, але заявляє, що не буде просувати мирний процес – внутрішні розбіжності уряду щодо палестинського питання знайшли відображення в його непослідовній політиці; з одного боку, уряд розробляв політику для зміцнення Палестинської автономії та діалогу з нею, але водночас виступав проти переговорів, які б відкривали політичний горизонт. Міністри лівоцентристських партій зустрілися з Махмудом Аббасом та їхніми палестинськими колегами, щоб сприяти і поглибити співпрацю після багатьох років без таких зустрічей. Уряд успішно реалізував заходи щодо покращення життя палестинців, щоб послабити міжнародний тиск у палестинському питанні.

2. Ізраїль співпрацює з Катаром, Єгиптом і ХАМАС для відновлення Сектора Газа та збереження спокою – Ізраїльський уряд заявив про намір побудувати новий механізм управління та відбудови Гази, який, серед іншого, підтримуватиме припинення внутрішнього палестинського розколу, відновлення Палестинської автономії на її позиції в секторі Газа та запобігання прямим грошовим переказам ХАМАСу. У цьому контексті міністр закордонних справ Лапід представив економічний план реконструкції сектора Газа в обмін на посилення безпеки. Вантажівки різних благодійних організацій, серед яких і пов'язані з ООН,

почали доставляти в Газа ліки, їжу та паливо після того, як Ізраїль знову відкрив перехід Керем-Шалом [16]. У рамках нещодавно сформульованих заходів з надання допомоги та відновлення Гази, Катар перерахував кошти для гуманітарної допомоги та дизельного палива в сектор Газа, а Єгипет розширив плани реконструкції та виступав посередником між сторонами.

3. Ізраїль прагне відновити відносини з Йорданією – зусилля Ізраїлю та Йорданії відновити відносини, які були обмежені Нетаньяху, дали свої плоди. Після багатьох років розірваних зв'язків між королем Абдаллою та Нетаньягу король прийняв у своєму палаці прем'єр-міністра Беннета і голову партії Раама Аббаса. Міністри економіки, енергетики та сільського господарства обох країн зустрілися та підписали угоди про співпрацю. Ізраїль, Йорданія та ОАЕ підписали в Дубаї угоду про сприяння водному та енергетичному обміну.

4. Розширюються дипломатичні та економічні відносини з Єгиптом – продовжується співробітництво в галузі безпеки між Ізраїлем та Єгиптом на Синаї, а також співпраця в секторі Газа та в енергетичній та бізнесовій сферах.

5. Процес нормалізації з ОАЕ, Бахрейном та Марокко поглиблюється, а офіційні угоди закладають основу для широкої співпраці – уряд продовжує створювати дипломатичну та офіційну інфраструктуру для відносин та співпраці з ОАЕ, Бахрейном та Марокко. «Завдяки мужності лідерів цих трьох країн ми робимо великий крок до майбутнього, в якому люди всіх віросповідань та походження житимуть разом у світі та процвітання», – сказав Трамп, звертаючись до сотень гостей, що зібралися на Південному лужку Білого дому [18]. Відбулися зустрічі на високому рівні, ізраїльські лідери відвідали три країни. Процес нормалізації продемонстрував стійкість перед проблемами. Марокко не відкрило посольство в Ізраїлі, незважаючи на заяви, що зробить це до кінця 2021 року.

6. Ізраїль продовжує публічно виступати проти повернення до ядерної угоди з Іраном, підтримуючи діалог зі США – Ізраїль наполегливо виступав проти ядерної угоди Ірану та продовжував свою діяльність з протидії його закріпленню в регіоні. Американо-ізраїльська стратегічна консультативна група на чолі з радниками з національної безпеки двох країн відновила конфіденційний діалог. Ізраїльські

представники продовжували піднімати питання ядерної програми Ірану під час офіційних зустрічей.

7. Уряд Ізраїлю зосереджується на покращенні зв'язків з адміністрацією США та поверненні до двопартійності – Ізраїль розпочав діалог зі Сполученими Штатами, у тому числі зі спірних питань, таких як ядерна угода з Іраном, американське консульство у Східному Єрусалимі, заборона палестинських правозахисних груп, справа зі шпигунським програмним забезпеченням NSO та відносин з Китаєм, намагаючись не завдати шкоди інтересам США. Новий уряд також сприяв діалогу з ліберальною неортодоксальною єврейською громадою в США.

8. Ізраїль зміцнює зв'язки з Європейським Союзом, незважаючи на постійні розбіжності щодо палестинського питання – міністр закордонних справ Лапід продовжив зміцнювати зв'язки з Європейським Союзом, здійснивши одну зі своїх перших закордонних поїздок до Брюсселя, де він брав участь у зустріч міністрів закордонних справ ЄС. Ізраїль приєднався до програми досліджень і розробок ЄС Horizon, а також підписав додаткові угоди про співпрацю, але не зміг відновити засідання Ради асоціації Ізраїль-ЄС. З початку дії програми тисяча шістьдесят дві ізраїльських проекти отримали гранти на загальну суму понад 742 млн. Євро. Міжнародне співробітництво в галузі досліджень та інновацій є стратегічним пріоритетом для ЄС. Це дозволяє більш ефективно вирішувати глобальні соціальні проблеми, створює можливості для бізнесу і робить наукову дипломатію рушійною силою зовнішньої політики Європи [19].

Ізраїль посилив співпрацю та двосторонній діалог з окремими європейськими державами, дистанціюючи себе від популістських лідерів і підкреслюючи ліберально-демократичні цінності. Використання ізраїльського шпигунського програмного забезпечення викликало різку критику та спричинило дипломатичну кризу з Францією.

9. Ізраїль відновлює діалог з Туреччиною та продовжує зміцнювати відносини з Грецією та Кіпром – вони продовжили поглиблювати свою співпрацю, провівши

додаткову зустріч на вищому рівні в Ізраїлі, який підтримав Грецію та Кіпр проти односторонніх кроків Туреччини в місті Вароша на півночі Кіпру.

10. Ізраїль заявляє про більш серйозне ставлення до кліматичної кризи та її інтеграції до зовнішньополітичних міркувань – Ізраїльський уряд поставив цілі та сформулював плани переходу до низьковуглецевої економіки та доручив Раді національної безпеки включити питання кліматичної кризи до щорічної оцінки, яку вона надає кабінету закордонних справ і безпеки. Прем'єр-міністр Беннет і міністр охорони навколишнього середовища Зандберг очолювали велику делегацію Ізраїлю на кліматичному саміті в Глазго, а представники Ізраїлю брали участь в інших міжнародних кліматичних конференціях, включаючи багатонаціональний форум, який очолював спеціальний посланник США з питань клімату Керрі.

Ключем до розуміння зовнішньої політики Ізраїлю є дуалізм. Один принцип нав'язує максимальну гнучкість, свободу від уявлень політики в ідеологічних термінах і ставить підтримку міжнародного миру не як надію, а як реальний національний інтерес всього єврейського народу. Інший принцип веде до спроб запобігти погіршенню співвідношення сил між Ізраїлем та арабськими державами.

Вплив на зовнішні відносини Ізраїлю можна розглядати у вимірі чотирьох факторів.

Перший: уряд і громадськість глибоко стурбовані тим, щоб усі євреї, які бажають мати свій дім в Ізраїлі, могли користуватися повною свободою пересування, та робити це у повній відповідності до людської гідності та у відповідності до прав людини. Все, що може завадити єврейській імміграції до Ізраїлю, суперечить життєвим принципам держави.

Другий: Ізраїль, як єдина єврейська держава у світі, не може бути байдужою до долі євреїв в інших країнах, турбота про благополуччя євреїв у світі є визначальним фактором у зовнішніх відносинах Ізраїлю.

Третє: держава глибоко стурбована забезпеченням вільних та постійних контактів між Ізраїлем та єврейськими громадами за кордоном з метою підтримки духовних та культурних зв'язків між ними.

Четвертий: оскільки Ізраїль існує для задоволення потреб єврейського народу, існує спільне розуміння того, що молода держава не може поодиноці нести фінансовий тягар, що накладається масовою імміграцією, і що цей обов'язок має бути поділений між світовим єврейством та Ізраїлем.

Водночас необхідно зазначити, що якщо матеріальне та духовне благополуччя євреїв у всьому світі є головною турботою єврейської держави, то Ізраїль не вимагає вірності від євреїв, які проживають в інших державах. Як суверенна держава він спирається на лояльність своїх громадян і лише Ізраїль несе відповідальність за свої дії та політику.

На цьому складному фоні єдина мета зовнішньої політики Держави Ізраїль може бути сформульована цілком конкретно. Це мобілізація всіх ресурсів дипломатії для захисту і збереження себе таким, яким він є. Відмінна особливість застосування політики з цією метою полягає в конкретних обставинах Ізраїлю. Держава – це не самоціль, а засіб досягнення мети, а саме – збереження безпеки та благополуччя єврейського народу у всьому світі.

Останній важливий елемент зовнішньої політики стосується відносин Ізраїлю із арабським світом. Арабо-ізраїльський конфлікт є джерелом політичної напруги та відкритих збройних зіткнень у Близькосхідному регіоні упродовж останніх десятиліть. Конфліктогенними чинниками лишаються: статус Єрусалима, проблема повернення палестинських біженців, ізраїльські поселення на Західному березі річки Йордан, проблема кордонів Ізраїлю з Сирією і Ліваном. Неможливість їхнього ефективного розв'язання призводить до постійного загострення ситуації [21]. Цей аспект безпосередньо пов'язаний із фізичним збереженням Ізраїлю як такого. Для всіх країн відносини з найближчими сусідами є найбезпосереднішим і найнагальнішим аспектом – більш того, суттю послідовної зовнішньої політики. Це так, незалежно від того, чи є ці відносини добросусідськими, або це відносини напруженості. В цьому відношенні Ізраїль нічим не відрізняється від більшості інших держав.

З 1948 року пошук взаємоприйнятної основи для мирного співіснування Ізраїлю та арабського світу був головною турботою Ізраїлю, впливаючи на всі його зовнішні відносини, а також на внутрішню політику. Існує лише одна умова для реального

прогресу в цьому аспекті – це взаємне прийняття кожної за сторін права на існування один одного, що призведе до припинення відверто ворожої політики, початку широкого спілкування, припинення економічного бойкоту та військового й політичного переслідування один одного.

Єдина причина відсутності прогресу полягає в тому, що арабські держави ще не прийняли цієї ідеї. Розрив між їхніми декларованими цілями та намірами настільки фундаментальний, що його поки що неможливо подолати жодними жестами чи іншими односторонніми діями Ізраїлю. Якби держави Близького Сходу залишилися самі по собі, без зовнішнього втручання акторів, які переслідують свої цілі, то цілком можливо, що вони б досягли певної практичної стабільності у своїх стосунках. Проте Близький Схід не існує у вакуумі, і зовнішній тиск, очевидно, зробив будь-що, крім покращення справи. Єдиною умовою подальшого миру в регіоні є взаємне визнання права кожної держави на свою незалежність та загальні, національні зобов'язання щодо співіснування.

Ізраїль також вірить, що світ втомився від безперервної напруженості на Близькому Сході, а також від постійних конфліктів та суперечок, які вона викликає. У той час, коли докладаються великі зусилля для того, щоб врегулювати міжнародні спори, Ізраїль бачить невідповідність в тому, що лише арабські держави виступають проти загальної тенденції, і таким чином тримають Близький Схід у стані напруженості.

РОЗДІЛ 2. БЛИЗЬКОСХІДНИЙ НАПРЯМ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІЗРАЇЛЮ

2.1 Особливості ізраїльсько-іранських відносин

У складній грі війн, мирних угоди та таємної дипломатії, що характеризують Близький Схід за останнє століття, особливо важливо дослідити динаміку відносин між Ізраїлем та Іраном. Протягом останніх років низка подій викликала напругу між єврейською державою та Ісламською Республікою: безпрецедентна експансія Ірану в регіоні загалом і його військове закріплення в Сирії, зокрема; невизначеність, страх та дебати, пов'язані з ядерною програмою Тегерану; запекла антиіранська риторика Трампа; мирні угоди 2020 року між Ізраїлем та ОАЕ, Бахрейном, Суданом та Марокко. Однак відносини між Єрусалимом і Тегераном не завжди мали такий антагоністичний курс: був час, коли обидві держави, проводили багатогранну політичну, економічну та безпекову співпрацю. Союз держав, який намагався просувати ізраїльсько-іранські інтереси перед обличчям непримиримо ворожого арабського світу, був зруйнований одним махом у 1979 році після повалення шаха та створення Ісламської Республіки з її відвертою риторикою знищення Ізраїлю [22].

Геополітичні міркування були доповнені гострою потребою Ізраїлю в джерелах енергії, з одного боку, і бажанням Ірану розширити експорт нафти, з іншого. Ізраїль, позбавлений нафтових ресурсів і підданий все арабському економічному бойкоту, змушений був шукати альтернативні джерела енергії, які б задовольнили потреби його населення, а Іран став найкращим варіантом постачальника нафти. Відносини в цій сфері були встановлені в 1950 роках, досягнувши свого апогею після Шестиденної війни в червні 1967 року, коли Ізраїль переконав Іран спільно створити трубопровід Ейлат-Ашкелон, що з'єднує Червоне і Середземне моря, що не тільки сприятиме іранському експорту нафти до Ізраїлю, але й дасть Тегерану доступ до європейських нафтових ринків. У 2014 році витік нафти з цього нафтопроводу завдав серйозних збитків заповіднику в Араві. Міністерство екології визнало той випадок найсерйознішою екологічною катастрофою в історії Ізраїлю [23].

Існували й інші конкретні переваги для обох сторін у кількох інших сферах. У 1960 і на початку 1970 років Тегеран дозволив Ізраїлю використовувати свою територію для надання неоціненної військової підтримки курдському повстанню в Північному Іраку, крок, який слугував меті шаха послабити Багдад і затвердити іранське панування в Перській затоці. Шах також розглядав співпрацю з Ізраїлем як сприятливу позицію Тегерана у Вашингтоні, з одного боку, і як плацдарм для перетворення Ірану на сучасну, технологічно – розвинену країну, з іншого. Тому він заохочував збільшення в Ірані присутності ізраїльських радників, інструкторів та підрядників у багатьох сферах – від військових справ і питань безпеки, до інженерних та будівельних проектів, підтримки сільського господарства та до експлуатації водних ресурсів.

Ця багатогранна співпраця раптово завершилася Іранською революцією 1979 року та утворенням Ісламської Республіки. Зі зміною режиму в Ірані, антисемітизм та антисіонізм стали невід’ємною частиною політичної ідеології країни на чолі з Хомейні, якому вдалось консолідувати іранське суспільство і перетворити Іран в ісламську державу [24].

Вже в 1960 роках Хомейні використав відносини шаха з Ізраїлем і США як козир, щоб дискредитувати монарха і підірвати його легітимність, звинувачуючи його в тому, що він дозволив Ізраїлю повністю проникнути в економічні, військові та політичні справи Ірану. За словами Хомейні, відносини шаха з Ізраїлем та США порушували принципи ісламу та загрожували незалежності, цінностям і цілісності Ірану. На його думку, США були «Великим Сатаною», оскільки становили основну загрозу ісламському характеру та незалежності Ірану, тоді як Ізраїль був «Маленьким Сатаною» як незаконний окупант ісламських земель, гнобитель мусульманської Палестини [25].

За кілька тижнів після Ісламської революції Тегеран розірвав усі офіційні зв’язки з Ізраїлем, започаткувавши нову еру в ізраїльсько-іранських відносинах, що характеризуються жорсткою ворожістю до єврейської держави та відкритими закликами до її знищення, які зберігаються донині. Це, безумовно, не завадило короткостроковій прагматичній взаємодії двох країн. Коли вторгнення Саддама

Хусейна до Ірану (у вересні 1980 р.), здавалося, поставило під загрозу виживання ісламістського режиму та супутнє перетворення Іраку на провідну регіональну державу. Це стало початком майже восьмилітньої війни, яка стала найбільшим воєнним конфліктом в Азії з часів Другої світової війни, призвівши до загибелі близько півмільйона військових і такої ж кількості мирних жителів без жодних територіальних успіхів сторін [26]. Ізраїль виявився готовий надати приховану військову підтримку Тегерану за допомогою американського посередництва, і Ісламістський режим був готовий отримати цю підтримку від «Маленького Сатани» у тому, що стало відомо як «Справа Іран-контрас». 13 липня 1985 року Рональду Рейгану розповіли про план постачання зброї до Ірану. І, хоч сам Рейган до кінця життя спростовував, що був у курсі цієї витівки, США почали постачати іранцям ракети, отримуючи в обмін заручників та гроші. До початку постачання зброї між американцями та ізраїльтянами було укладено угоду про те, що Ізраїль отримає «відповідну компенсацію» за постачання зброї до Ірану [37].

Проте цей епізод не зменшив ворожнечу Тегерана до Ізраїлю, не кажучи вже про якесь зближення. Навпаки, його готовність прийняти непрямую військову підтримку Ізраїлю в його боротьбі за виживання проти іракського ворога не завадила ісламістському режиму в Тегерані розпочати збройне протистояння з Ізраїлем через своїх шіїтських посередників у Лівані. Такий стан речей дозволив Ірану отримати контроль над ліванськими шіїтами через створення збройного ополчення «Хезболла» (Партія Бога), яке швидко встановилося у боротьбі за припинення військової присутності Ізраїлю на півдні Лівану. Це завершилося поспішним виходом Ізраїлю з самопроголошеної зони безпеки в травні 2000 року, після чого «Хезболла» перевела свої операції на випадкові терористичні атаки на півночі Ізраїлю. У наступні десятиліття «Хезболла» значно розширила свій військовий потенціал за рахунок нарощування величезного ракетного арсеналу, який може вразити більшість стратегічних, економічних та інфраструктурних цілей в Ізраїлі.

До цього часу ісламістський режим в Тегерані не тільки оговтався після восьмирічної війни з Іраком, але й став бенефіціаром двох важливих подій, які усунули ключові перешкоди на шляху його імперіалістичних амбіцій: розпад

Радянського Союзу та супутня підтримка арабських радикальних режимів, з одного боку, і повалення режиму Саддама Хусейна (2003) після дванадцяти років постійного міжнародного тиску на Ірак, з іншого [28]. В результаті іранський режим відновив свою гегемонію в регіоні за допомогою підривної діяльності в арабських сунітських державах і підтримки терористичних організацій у всьому регіоні, зокрема ХАМАС і Палестинський ісламський джихад. Перш за все, особи, які приймають рішення в Єрусалимі, були дуже стурбовані наполегливими пошуками ядерної зброї Тегераном протягом десятиліть, пов'язаних із ірано-іракською війною, яка, на їхню думку, становить загрозу для Ізраїлю. Оскільки масштаби програми ядерної зброї Ірану все більше викривалися, тривожні дзвони почали дзвонити по всьому світу, і до кінця 2011 року президент США Барак Обама почав впроваджувати жорсткі санкції проти Тегерана та з допомогою превентивних ізраїльських ударів по ядерних об'єктах Іран. США розраховували на те, що бідність змусить керівництво Ірану піти на поступки, згорнути ядерну і ракетну програми, а також відмовитися від підтримки Башара Асада в Сирії, «Хезболли» в Лівані та інших сил, що протистоять союзникам Вашингтона на Близькому Сході [29].

24 листопада 2013 року між Іраном та Францією, Німеччиною, Великобританією, Росією, Китаєм та США було підписано угоду, відому як Спільний план дій (JPOA). Уряд Ізраїлю, в свою чергу, активізував свої таємні зусилля з підриву іранської програми ядерної зброї, прагнучи переконати великі держави переглянути угоду. Ці зусилля увінчалися успіхом 8 травня 2018 року, коли президент Дональд Трамп знову ввів деякі санкції, які були зняті адміністрацією Обами. Ізраїль зробив свій вплив на це рішення президента США, зокрема, виступ прем'єр-міністра Нетаньяху на телебаченні 30 квітня, в якому він розкрив вміст іранського ядерного архіву, який був контрабандним шляхом ввезений в Ізраїль на початку 2018 року Моссадом.

Незважаючи на те, що програма ядерної зброї Тегерану становила основну загрозу для Ізраїлю, вона аж ніяк не була єдиним джерелом конфронтації між двома державами, оскільки міжусобні протистояння в Сирії та Іраку протягом 2010 років дозволили ісламістському режиму сильно активізувати свої імперіалістичні

прагнення. Це було абсолютно неприйнятно для Ізраїлю, який розпочав кампанію, щоб запобігти військовому закріпленню Тегерану в Сирії та використання ним сирійської території для передачі передових систем озброєння Хезболлі. Ця багаторічна кампанія, яка отримала назву «Кампанія між війнами» (CBW), складалася з (переважно неоголошених) повітряних нальотів проти іранських та пов'язаних з Іраном цілей у Сирії, Іраку та Лівані. CBW стало фундаментальною зміною в структурі ізраїльських безпекових операцій за останні тридцять років, і це один з головних факторів тривалого періоду відносного спокою. Відступаючи від бінарного підходу або підготовки до війни, або відкритого її ведення, CBW прагне до активних, наступальних дій, заснованих на надзвичайно високоякісних розвідувальних і таємних зусиллях [67]. Ціллю кампанії було стримати іранський експансіонізм, демонструючи високоефективні розвідувальні та ударні можливості Ізраїлю, а також деградувати можливості іранців та їх місцевих довірених осіб, щоб переконати ісламістський режим Тегерану відмовитися від зусиль перетворити Сирію і Ліван на бази для прямого зіткнення з Ізраїлем.

Ірано-ізраїльська «тіньова війна» стала складнішою після військового втручання Росії в Сирію. Хоча Москва і Тегеран опинилися на одному боці громадянської війни в Сирії – рятуючи режим Асада – ізраїльські політики сподівалися, що російська присутність в країні допоможе стримати Іран, оскільки союз між двома державами був обставинним, а не природним, обидва союзники мали принципово різні, якщо не діаметрально протилежні цілі. У той час як Москва розглядала виживання режиму Асада як засіб відновлення попереднього статус-кво в Сирії та відновлення російської регіональної влади та впливу, Тегеран намагався перетворити сирійський режим на ефективного протеже, щоб сприяти проєкції іранської гегемонії в Леванті загалом і військово-стратегічного оточення Ізраїлю зокрема. Відносини між Росією та Ізраїлем також не були вільними від напруженості, як через підтримку Москвою досягнення та збереження JCPOA, так і через випадкові суперечки, пов'язані з Ізраїльською кампанією CBW.

Як зазначалося вище, президент США відновив жорсткі санкції проти Тегерана в рамках того, що стало відомо як «політика максимального тиску», яка намагалася

змусити ісламістський режим відмовитися від ядерних зусиль, можливо, навіть призвести до його розпаду. Відверто задоволений виходом США з JCPOA та заохочений послабленням ісламістського режиму внаслідок жорстких санкцій (що підтверджують, зокрема, масові антирежимні протести по всьому Ірану протягом тривалого періоду часу), уряд Ізраїлю активізував свою таємну війну проти програми виготовлення ядерної зброї Тегерану.

Наприкінці червня 2020 року на військовому комплексі Парчина, де проводилися експерименти, пов'язані з розробкою та виробництвом ядерної зброї, стався величезний вибух; через пару тижнів відбулася пожежа та вибух на головному заводі зі збагачення урану в Натангу – флагмані іранської ядерної програми. У квітні 2021 року Натанг знову постраждав від вибуху, який, як повідомляється, знищив систему живлення центрифуг заводу, спричиняючи багатомісячне порушення здатності Ірану до видобутку урану. 27 листопада 2020 року Мохсен Фахрізаде, відомий як «батько ядерної програми Ірану», був убитий, коли їхав на своєму автомобілі в оточенні охорони в Тегерані. Одразу після загибелі Фахрізаде, який за даними розвідки західних країн відігравав важливу роль в іранській ядерній програмі, влада Ірану звинуватила у вбивстві Ізраїль. Ізраїльська влада не визнала свою відповідальність, але й не намагалася спростувати звинувачення [31].

Поряд із зусиллями зруйнувати ядерну програму Тегерану Ізраїль активізував повітряну кампанію проти іранського військового закріплення в Сирії та прискорив своє таємне співробітництво у сфері безпеки з арабськими сунітськими державами. Це призвело до підписання у вересні 2020 року важливих мирних угод з ОАЕ та Бахрейном (що отримали назву Угоди Авраама), а через кілька місяців – угоди про нормалізацію відносин із Суданом та Марокко. Іран засудив рішення Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ) нормалізувати відносини з Ізраїлем як небезпечний крок, що загрожує його безпеці, а також безпеці палестинців. Міністерство закордонних справ Ірану засудило угоду як «удар ОАЕ в спину палестинському народу». Корпус вартових ісламської революції (КВІР) також виступив із запальною заявою, назвавши нормалізацію «історичним ідіотизмом», який призведе до «небезпечного майбутнього» для керівництва ОАЕ.

Не дивно, що угоди про нормалізацію відносин викликали в Тегерану великий дискомфорт і глибоке занепокоєння. По-перше, угоди Авраама розпалили побоювання, що союз, що включає Ізраїль, країни Перської затоки та інші країни, за підтримки Вашингтона, стане грізною перешкодою для наполегливого прагнення Ірану до регіональної гегемонії. Відповідаючи на угоди Авраама звичайними антиізраїльськими заявами, режим Тегерану намагався послабити зароджуваний союз.

Ізраїль бачить Іран як безпосередню екзистенційну загрозу. Вони роками не мають відкритих контактів і активно протистоять один одному безпосередньо та через довірених осіб.

Останні події, пов'язані з напруженими відносинами між Іраном та Ізраїлем, лише загострюють необхідність створення каналу зв'язку між сторонами для запобігання ескалації. Вбивство двох членів КВІР, яке було приписано Ізраїлю, повідомлення про ймовірний напад Ізраїлю на фабрику безпілотників, керовану КВІР, іранська відповідь, яка включала обстріл ракетами бази Моссада, кібератака на ізраїльські урядові сайти – фактори, які можуть наблизити сторони до збройної конфронтації більше, ніж в будь-який інший момент історії [32].

ОАЕ могли б допомогти уникнути ескалації шляхом створення гарячої лінії для зменшення факторів ризику, що ведуть до війни. Це може бути особливо корисним у той час, коли Росія, яка могла б виконувати таку роль у минулому, зайнята війною в Україні та її наслідками.

Ізраїль, не маючи жодного відкритого каналу зв'язку з керівництвом Тегерана, продовжує спілкування «мовою» безпілотників та ракет. Щоб запобігти війні потрібний новий непрямий канал.

Відносини, які Ізраїлю вдалося побудувати з ХАМАС у секторі Газа – через Єгипет як посередника – є прикладом таких відносин. Хоча ХАМАС відкидає право Ізраїлю на існування, а Ізраїль вважає ХАМАС терористичною організацією, єгипетський канал іноді дозволяв запобігати та стримувати конфлікт.

Сполучені Штати, які також не мають відносин з Іраном, раніше використовували Катар, Оман і Віденський процес, щоб сприяти стриманому діалогу з Тегераном.

Отже, можна зробити висновок, що за останні сімдесят чотири роки відносини між Ізраїлем та Іраном були одними з найскладніших і динамічних у регіоні та перетворилися з тісної багаторівневої співпраці на відверту підтримку знищення єврейської держави. Оскільки гегемоністські амбіції ісламістського режиму відновилися після ірано-іракської війни, набули великого імпульсу після повалення режиму Саддама Хусейна та досягли безпрецедентних висот через арабські потрясіння 2010 років, Тегеран розробив «стратегію кільця вогню», за якої Ізраїль має бути оточений масивними ракетами та базами БПЛА – не тільки з Лівану, сектора Газа та Сирії, але й з Іраку та Ємену. Це створило непростий «баланс терору», коли Іран стримується стратегічною майстерністю Ізраїлю – його повітряними силами, багат шаровою системою протиракетної протиповітряної оборони, у той час як Ізраїль несе величезні людські та матеріальні втрати, пов'язані з використанням ракетного комплексу Тегерана, особливо враховуючи 150 000 боеголовок ракетного арсеналу «Хезболли». І хоча цей «баланс терору» досі запобігав прямому вогню між двома державами, цю можливість не можна повністю відкидати, якщо Тегеран буде в межах досяжності отримання ядерної зброї. Незважаючи на поширену думку про те, що Авраамські угоди мають антиіранський характер, існують конструктивні способи використання нових відносин у регіоні для збереження нинішнього, непростого миру. Арабські країни Перської затоки мають створити канал зв'язку між Ізраїлем та Іраном. Це буде непросто, але це може запобігти регіональній війні.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що в минулому відносини між Іраном та Ізраїлем носили союзницький характер до приходу до влади радикального ісламського режиму. На сучасному етапі Іран є однією з головних загроз нормального існування Ізраїлю.

2.2 Характеристика взаємовідносин Ізраїлю з Туреччиною

Туреччина та Ізраїль мають довгу історію співпраці. Туреччина була першою країною з мусульманським населенням, яка визнала Ізраїль, зробивши це в березні 1949 року. Туреччина мала намір завоювати прихильність Вашингтона та отримати підтримку для отримання членства в НАТО, Анкара та Тель-Авів швидко зрозуміли взаємну вигоду від зміцнення зв'язків. На економічному фронті Ізраїль отримав доступ до найважливіших сільськогосподарських товарів, в той час як Туреччина забезпечила імпорт ізраїльської готової продукції та технологій. У той же час Туреччина та Ізраїль намагалися скористатися розвідувальними та військовими можливостями один одного. У 1958 році, коли Об'єднана Арабська Республіка досягла кордонів обох держав, Анкара й Тель-Авів погодилися на створення таємного «Примарного пакту». Угода, яку також називають периферійним альянсом, започаткувала еру безпрецедентного співробітництва в галузі безпеки. Прагнучи протистояти радянському експансіонізму, арабському націоналізму, ісламізму та тероризму, Туреччина та Ізраїль брали участь в обміні розвідувальними даними на високому рівні, військовому плануванні, включаючи зустрічі працівників спецслужб та військових керівників.

Однак ця широка співпраця виявилася неспроможною протистояти зовнішнім факторам, а саме бажання Туреччини заручитися підтримкою арабів для своєї позиції щодо кіпрського конфлікту [33], посилення залежності від арабської нафти, зацікавленість у розширенні свого експорту на арабські ринки, зростання внутрішньої опозиції Ізраїлю та його ставлення до палестинців. В 1966 році Анкара погіршила свої відносини з Ізраїлем, проводячи про палестинську зовнішню політику.

Прагнучи взяти верх у своєму збройному конфлікті з Робітничою партією Курдистану (РПК), Анкара швидко уклала низку угод про співпрацю в галузі безпеки з Ізраїлем, які передбачали передачу військових технологій, обмін розвідувальними даними та навчання боротьбі з тероризмом. Вони були офіційно кодифіковані в Угоді про оборону Туреччини та Ізраїлю 1996 року, завдяки якій Анкара закупила значну кількість озброєнь і модернізованих технологій у ізраїльських фірм, витративши

понад 2 мільярди доларів протягом наступного десятиліття. Згідно з угодою, Туреччина відкрила свій повітряний простір для тренувальних польотів ізраїльської бойової авіації і налагодила обмін курсантами між національними військовими академіями. Анкара і Тель-Авів домовилися також про обмін розвідувальною інформацією та стратегічними оцінками ситуації в регіоні [34]. Відродженню цього периферійного альянсу сприяло те, що обидві сторони прагнули довести свою геостратегічну цінність для Сполучених Штатів на Близькому Сході після Холодної війни. Вашингтон, зі свого боку, поділяв з Анкарою та Тель-Авівом бажання приборкати регіональний вплив ворожих режимів у Дамаску, Багдаді та Тегерані.

Турецько-ізраїльське співробітництво, яке поширилося на такі сфери, як торгівля, транспорт, енергетика, туризм, сільське господарство, освіта, будівництво та наука, тривало аж до кінця 2000-х років, коли тодішній прем'єр-міністр Ердоган почав займати жорсткішу позицію щодо насильницьких методів Ізраїлю щодо контролю над палестинськими територіями. Відносини між країнами досягли точки зламу в 2010 році, ізраїльські солдати вбили дев'ять турецьких активістів під час інциденту «Флотилії свободи Гази». Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй Пан Гі Мун заявив про те, що він був «шокований» повідомленнями про вбивства і поранення людей на суднах, які перевозили гуманітарний вантаж для Гази і закликав провести ретельне розслідування обставин трагедії, з тим, щоб визначити, як саме відбулося це кровопролиття. Він також закликав Ізраїль «у терміновому порядку надати повне роз'яснення своїх дій». Президент Палестинської автономії Махмуд Аббас проголосив три дні трауру щоб пом'янути за його словами «жертв бійні протестуючих». Ісмаїл Ханія, лідер «Хамасу» в Газі, назвав дії Ізраїлю «злочином» [36].

Прем'єр-міністр Туреччини Ердоган описав рейд як «державний тероризм» Туреччина відкликала свого посла з Ізраїлю та викликала ізраїльського посла з вимогою пояснень. МЗС Туреччини заявило, що інцидент може призвести до непоправних наслідків у двосторонніх відносинах.

Незважаючи на тривалі «дипломатичні заморозки», багато аналітиків вважають, що зближення між країнами є корисним для обох сторін. Ряд

політологів зазначають, що обидві країни поділяють зацікавленість у видобутку природного газу у Східному Середземномор'ї; мають взаємне занепокоєння через триваючу нестабільність на їхніх кордони із Сирією; і нещодавно об'єдналися, щоб надати логістичну, технічну та оперативну підтримку Азербайджану під час війни в Нагірному Карабаху 2020 року, що навіть призвело до неодноразових пропозицій Баку стати посередником щодо їхньої розрядки. Інші аналітики також відзначають міцні зв'язки у сфері транспорту та туризму, при цьому Turkish Airlines є найпопулярнішим іноземним перевізником, що працює в Ізраїлі. У той же час на економічне співробітництво не вплинуло погіршення двосторонніх відносин: рівень торгівлі різко зріс з 3,8 мільярдів доларів у 2008 році до 6,5 мільярдів доларів у 2020 році.

Незважаючи на негативні чинники, Ердоган все ще може визнати, що зближення двох країн дає значні переваги, а саме покращення позиції Туреччини в очах Вашингтону. Натомість президент, можливо, буде готовий погіршити свої відносини з ХАМАС. Ці відносини є вирішальним пунктом суперечки з Тель-Авівом, який вважає, що фундаменталістська палестинська група використовує свої офіси в Стамбулі для організації нападів на ізраїльську територію. У довгостроковій перспективі залишається чітка ймовірність того, що Анкара може активно підтримувати міцніші відносини з Тель-Авівом. Проте в будь-якому випадку інституційні перетворення, які відбулися за останні десятиліття, продовжуватимуть перешкоджати повноцінній співпраці, до якої Туреччина та Ізраїль звикли протягом 1990 та 2000 років. У Туреччині як міністерство закордонних справ, так і служби безпеки стали сильно політизованими та депрофесійними. Ці зміни не тільки призвели до погіршення якості турецької дипломатії загалом, але це й означає, що більшість досвідчених чиновників, які мали справу з Ізраїлем у період розквіту турецько-ізраїльських відносин, були звільнені. У більш широкому плані, ісламізація традиційно західної та світської орієнтації установи означає, що чиновники в Єрусалимі знайдуть мало співрозмовників у дипломатичних рядах Анкари. Голова Національної розвідувальної організації (МІТ) Хакан Фідан також звільнив своє агентство від проізраїльських оперативників, що буде перешкоджати співпраці

розвідки з Тель-Авівом на багато років вперед. Подібна ситуація спостерігається і в Ізраїлі. Як зазначають ізраїльські аналітики, залишилося мало людей з інституційною пам'яттю про функціональні відносини та людей, які підтримували та розвивали відносини з Туреччиною. Більше того, завдяки порушенню довіри до Туреччини, апатія серед ізраїльських чиновників тепер переросла у відкриту ворожість. У 2020 році військова розвідка Ізраїлю зробила безпрецедентний крок, класифікуючи Туреччину як «виклик» інтересам Тель-Авіва у своїй щорічній доповіді про національну безпеку.

Візит Іцхака Герцога до Туреччини може здатися проривом у турецько-ізраїльських двосторонніх відносинах. Проте для Ердогана налагодження зв'язків на поверхневому рівні з Ізраїлем просто здається останнім кроком у процесі регіонального зближення. Багато аналітиків вважають, що Ердоган відчайдушно прагне зменшити регіональну ворожнечу перед своїми виборами у 2023 році, намагаючись підвищити свою хитку репутацію регіонального лідера та ключового гравця на Близькому Сході.

Можливість нормалізації турецько-ізраїльських відносин обговорюється з травня минулого року. Ця дискусія набула обертів, коли Ердоган публічно заявив у грудні, що, незважаючи на те, що Туреччина не може прийняти політику Ізраїлю щодо палестинців, «наше серце бажає, щоб ми могли покращити наші відносини з ними». Радник Ердогана із закордонних справ Месут Касін також зазначив: «Якщо Ізраїль зробить один крок, Туреччина, можливо, зможе зробити два кроки». У Туреччині також значно зменшилася антиізраїльська риторика державних еліт.

Ізраїль обережно ставиться до нормалізації відносин з Туреччиною. Він не бажає відновлювати свої відносини з Туреччиною, поки не переконається, що турецька сторона щира у своїх намірах. Туреччина була для Ізраїлю незамінним економічним, дипломатичним партнером і партнером у сфері безпеки, навіть коли він був ненадійним і відверто ворожим. Але сьогодні ситуація інша. Оскільки турецько-ізраїльські відносини погіршилися, Ізраїль поглибив свої відносини з багатьма країнами Східного Середземномор'я та Перської затоки. Ізраїль також не захоче зашкодити своїм близьким відносинам з Грецією, Кіпром, Об'єднаними Арабськими

Еміратами чи Єгиптом, які не довіряють регіональним амбіціям Ердогана. З іншого боку, вона не уникне можливості налагодити відносини з Туреччиною.

Три основні проблеми утримують Ізраїль від нормалізації відносин з Туреччиною.

По-перше, Ізраїль хоче, щоб Туреччина припинила підтримку ХАМАС. Ізраїль стверджує, що Анкара надала лідерам бойовиків громадянство і дозволяє їм використовувати Туреччину як свою базу для керівництва та фінансування терористичних атак і кібератак проти Ізраїлю. Ердоган заявляв, що Ізраїль це терористична держава, яка перейшла всі межі. Єрусалим - це спільна спадщина всього людства, крім того, що він є домом для святих місць трьох релігій. Єрусалим — це весь світ. Борг людства — протистояти нападам Ізраїлю на палестинські міста. Також він закликав Раду безпеки ООН прийняти заходи для забезпечення миру на Близькому Сході [36].

По-друге, Ізраїль стурбований зростаючим інтересом Туреччини до Єрусалиму. Вважається, що Ердоган хоче посилити свої прагнення до лідерства в мусульманському світі, вимагаючи опіки над єрусалимським Харам аш-Шаріфом (Храмовою горою), який зараз знаходиться під опікою Йорданії.

По-третє, Ізраїль вважає, що Туреччина стала непередбачуваним та ненадійним актором, зі зростаючим рівнем авторитаризму всередині країни. Турецько-ізраїльські зв'язки також зіткнулися з іншими проблемами, включаючи активну підтримку Ізраїлем незалежності курдів на півночі Іраку, що загострило напруженість між двома країнами. Під час виступу у Тель-Авіві Нетаньягу описав курдів як «бійців, які довели свій політичний обов'язок і політичну стриманість» [37].

У 2020 році Ізраїль пережив безпрецедентну хвилю нормалізаційних угод з чотирма арабськими державами: Бахрейном, Об'єднаними Арабськими Еміратами, Суданом і Марокко. Ці відкриття підвищили значення Ізраїлю як регіонального актора і допомогли йому вирватися з історичної ізоляції в регіоні.

Тим не менш, оскільки регіональний баланс сил змінився на користь Ізраїлю, у нього мало інших причин серйозно співпрацювати з Туреччиною. У 2010 році Ізраїль міг претендувати лише на кількох союзників на Близькому Сході, зберігаючи постійні

стосунки з Єгиптом та Йорданією. Тепер, коли вона встановила відносини з кількома арабськими державами та зміцнила зв'язки з іншими середземноморськими гравцями, співпраця з Туреччиною не дає тих унікальних переваг, які вона мала колись. Загалом з огляду на короткострокові та довгострокові структурні обмеження, потрібні роки, якщо не десятиліття, щоб обидві сторони відтворили свій колишній союз на периферії. Проте можливості для співпраці все ще є в їх нестабільному сусідстві. Використання цих можливостей спочатку вимагатиме відновлення довіри та формування позитивного порядку денного, спрямованого на налагодження двосторонніх зв'язків. Відновлення діалогу, який шукає сфери співпраці, такі як технології, сільське господарство та зміна клімату, стане першим кроком. Культурні обміни та дружні спортивні турніри можуть допомогти змінити громадську думку в обох країнах. Залучення громадянського суспільства також може сприяти зміцненню двосторонніх зв'язків. Проте найбільше обом країнах потрібна політична воля.

Отже, робимо висновок, що Ізраїль і Туреччина мають довгу історію співпраці, яка носила взаємовигідний характер до моменту розходження інтересів двох країн. Після приходу до влади Ердогана, відносини набули більш суперечливого характеру. Попри бажання Туреччини до нормалізації відносин, Ізраїль із засторогою розглядає таку перспективу. По-перше, є проблеми, які утримують Ізраїль від нормалізації. По-друге, Ізраїль став на шлях нормалізації відносин з арабськими країнами, що допомогло йому вирватися з ізоляції. По-третє, для нормалізації відносин між Ізраїлем та Туреччиною має сформуватися вектор довіри.

2.3 Особливості відносин Ізраїлю країнами Перської затоки

Створення Ізраїлю в 1948 році викликало запеклий супротив сусідніх арабських країн, що призвело до серії війн, внаслідок яких палестинці стали вимушеними переселенцями, та було започатковано цикл конфліктів. Починаючи з Гаррі Трумена, президенти США доклали чимало зусиль для покращення відносини між Ізраїлем та країнами Перської затоки, намагаючись зменшити ворожість між ними.

Незважаючи на формальні мирні договори з Єгиптом та Йорданією, тимчасові домовленості з палестинцями, взаємна підозрілість панувала між Ізраїлем та його сусідами. Для Сполучених Штатів взаємодія з однією стороною зазвичай означала дистанціювання ні від іншої. Останнім часом ворожнеча між Ізраїлем та країнами Перської затоки почала слабшати. В усіх членів Ради співробітництва країн Перської затоки, включаючи Саудівську Аравію, ОАЕ, Катар, Бахрейн, Оман та Кувейт з'явився новий інтерес до зв'язків з Ізраїлем та єврейськими діячами в США.

Зближення Ізраїлю та країн Перської затоки відображає насамперед загальне сприйняття Ірану як ворога, адже іранська проблема є міжнародною, а не стосується тільки Ізраїлю і Саудівської Аравії. [38] Цілком імовірно також, що рішення відкрито визнати присутність саудівських делегатів в Єрусалимі мало на меті надіслати чіткі сигнали Ірану про те, що саудівці та ізраїльтяни вважають Іран (а не один одного) своїм головним регіональним супротивником.

Ще одним фактором, що веде до примирення держав, це дипломатична втома, яка з'явилася після більш ніж сімдесяти років боротьби з Ізраїлем та підтримки палестинців.

Крім політичних причин покращення відносин з Ізраїлем, причиною є страх втратити ізраїльські технологічні інновації в різних галузях від кібербезпеки до сільського господарства. Пандемія COVID-19, зокрема, підвищила інтерес країн Перської затоки до медичних досліджень Ізраїлю [40].

Щоб не зачіпати область конфлікту, контакти у сфері безпеки та бізнесу були таємно розпочаті між арабськими країнами Перської затоки та Ізраїлем багато років тому і, як правило, залишалися негласними. Проте масштаби взаємодії Ізраїлю та

країн Перської затоки на сучасному етапі й перспективи на майбутнє стали занадто великими, щоб їх можна було приховувати. Укладання угод, яке раніше проводилося строго за лаштунками, стає більш публічним явищем.

Починаючи від візиту прем'єр-міністра Ізраїлю Біньяміна Нетаньяху до палацу султана в Омані восени 2018 року до будівництва ізраїльського павільйону на Всесвітній науковій виставці у Дубаї, яка відбулася у 2021 році, присутність єврейської держави стає більш явною. Це був перший випадок, коли Держава Ізраїль запустила національний павільйон на заході такого масштабу в арабській країні. Запрошення взяти участь у заході було надіслано в 2018 році, до прийняття рішення про встановлення офіційних відносин між Державою Ізраїль та Об'єднаними Арабськими Еміратами [67]. Навіть військова співпраця стала більш відкритою. Наприклад, пілоти ВПС Ізраїлю та ОАЕ беруть участь у багатонаціональних навчаннях разом.

Виклик для лідерів Перської затоки полягає в тому, як взаємодіяти з Ізраїлем і при цьому не виглядати зрадниками в очах палестинців. Зближення з Ізраїлем, безумовно, буде використане, як привід для Ірану та консервативних релігійних елементів для розпалювання заворушень. Сунітські екстремісти та іранський уряд поділяють вороже ставлення до Ізраїлю та королівських родин Саудівської Аравії, ОАЕ, і Бахрейну. Експансіоністська політика Ірану в регіоні спровокувала гонку озброєнь у Саудівській Аравії і в Об'єднаних Арабських Еміратах. До того ж спонукала Ізраїль вести боротьбу з Іраном та підконтрольними іранцям сирійським і іракським ополченнями [42].

Після нищівних воєн 1948, 1956, 1967, і 1973 рр. й різноманітних військовими сутичок, Єгипет і Йорданія підписали мирні договори з Ізраїлем. Тим часом, єврейська держава утвердилася як найбільш грізна військова сила на Близькому Сході. Це частково пов'язано з масштабною військовою та економічною допомогою від США, але важливішим виявилися вітчизняні інновації, адже одні з основних принципів Ізраїлю – це розвиток вітчизняного військового виробництва і здатність до самозахисту. Американська політика в регіоні традиційно спиралася на схему стратегічного партнерства США й Ізраїлю, а також на тісні стосунки з Туреччиною

та деякими арабськими країнами (Саудівською Аравією, Йорданією, Єгиптом) [43]. Проте з початку 2000 років стратегічний ландшафт Близького Сходу значно змінився. Єгипет збіднів і поступово втратив свій авторитет і повноваження лідера арабського світу. Не менш важливим є той факт, що починаючи з 1980 року, Ірак пережив жахливі війни проти Ірану, США та ІДІЛ.

Зрештою, Сирія з 2011 року була втягнута в громадянську війну, яка завдала важкого удару по її економічному процвітання та політичній стабільності. Занепад трьох великих арабських країн відкрив шляхи для діяльності держав РСАДПЗ, з'являлися все більш явні ознаки миру між окремими державами РСАДПЗ та Ізраїлем. Про серйозні зміни у поглядах керівництва аравійських монархій свідчить інтерв'ю принца-спадкоємця Саудівської Аравії Мохамеда бін Салмана впливовому американському часопису *The Atlantic* від 2.04.2018 р., у якому принц прямо визнав, що Ізраїль має право на свою власну землю, а Саудівська Аравія має спільні інтереси з Ізраїльською державою [44].

Кілька спільних стратегічних розробок сприяли зміні статусу Ізраїлю з ворога на потенційного партнера. Це пов'язано з тим, що королівські сім'ї все менше відчують загрозу з боку Ізраїлю, хоча сегменти їхнього населення не до кінця в цьому переконані. Однак немає гарантії що зближення з Ізраїлем є незворотним. Зміна керівництва в будь-якій із держав Перської затоки потенційно може прискорити або сповільнити нормалізацію відносин. Як це часто буває, політика щодо Ізраїлю може залежати від особистих поглядів окремих лідерів. Обмеженням широкої співпраці Ізраїлю та країн Перської затоки є палестинське питання, вирішення якого є малоімовірним в нинішньому кліматі.

Крім регіонального розвитку, ізраїльські досягнення у військово-технічній сфері сприяли зрушенню в уявленнях арабів про єврейську державу. Крім військових можливостей, Ізраїль є лідером і в інших технологіях, наприклад, зрошення, що має важливе значення, адже дефіцит води є серйозною проблемою в більшості арабських країн, зокрема в Перській затоці. Насправді, це одна з небагатьох областей, де арабські країни та Ізраїль спокійно працювали разом з початку 1990-х років.

Загалом, успіхи Ізраїлю у військових та цивільних технологіях зробили Ізраїль більш привабливим партнером для країн РСАДПЗ, які прагнуть удосконалити свою національну безпеку та переслідують економічні інтереси.

Ізраїль також став основним джерелом технологій, які ОАЕ, Саудівська Аравія та інші країни Перської затоки використовували, щоб шпигувати за дисидентами як вдома, так і за кордоном [45]. Такі компанії, як NSO Group і Verint Systems надавали розвідувальні послуги країнам Перської затоки та ресурси, що дозволяють зламувати мобільні телефони, перехоплювати комп'ютерні повідомлення та аналізувати дані. З огляду на складність позицій РСАДПЗ та Ізраїлю щодо палестинського питання, більшість контактів раніше відбувалися таємно або через посередників.

Вартим уваги є медична співпраця, адже роками ізраїльські лікарі таємно лікували впливових пацієнтів країн Перської затоки, які цінували можливість отримання високотехнологічної медичної допомоги без необхідності їхати до Європи або США. На сьогодні такі клініки, як Ассута і Шеба вважаються регіональними центрами медичного туризму. В свою чергу, ізраїльські медичні стартапи розглядають Перську затоку як ключовий ринок. Наприкінці червня 2019 року Ізраїль та ОАЕ заявили про постійну співпрацю в дослідженнях боротьби з коронавірусом. Можливості ізраїльської медицини у світі добре відомі. В ОАЕ система охорони громадського здоров'я теж розвивається дуже швидко, й експерти ВООЗ визнають її рівень як високий. В арабській країні гірше з науковими дослідженнями у сфері медицини, але зате краще із грошима. Саме тут і виникла точка дотику – араби цілком можуть брати участь у фінансуванні наукових досліджень, які веде, наприклад, Інститут Вайцмана, щодо пошуку вакцини від коронавірусу [46].

Важливими є й інші вектори співпраці Ізраїлю з країнами Перської затоки:

1. Ізраїльський туризм. Багато ізраїльтян захоплені перспективою подорожей країнами Перської затоки, особливою увагою користується Дубай.

2. Спортивна сфера. Колишній міністр культури і спорту Ізраїлю Мірі Регев супроводжував збірну Ізраїлю з дзюдо в Абу-Дабі в жовтні 2018 року, де один зі спортсменів виграв золоту медаль. Вперше в Еміратах було виконано національний гімн Ізраїлю і вивішено його біло-синій прапор.

3. Мусульманські святині в Єрусалимі. Незважаючи на арабський бойкот, Саудівська Аравія співпрацює з Ізраїлем, щоб дозволити своїм громадянам подорожувати в Мекку для здійснення паломництва хадж та помра.

4. Євреї в країнах Перської затоки. В ОАЕ нова зростаюча єврейська громада що складається з експатріантів, підтримує синагогу у Дубаї, де проводяться щотижневі суботні служби. Одним з ключових спонсорів був Мохамед Алаббар, мільярдер, який побудував Бурдж-Халіф.

5. Міжконфесійний молитовний комплекс. Як центральний елемент своєї кампанії 2019 року з перетворення Еміратів на взірець терпимості до релігійних та етнічних меншин, ОАЕ оголосили про плани побудувати монументальний молитовний комплекс в Абу-Дабі з мечеттю, церквою та синагогою.

6. Торгівля зброєю. Присутність ізраїльських компаній у країнах Перської затоки була фактом протягом багатьох років, але зазвичай приховувалася. На сайті ізраїльський уряд публікує обмежену статистику щодо торгівлі з Перською затокою, зафіксувавши експорт у розмірі 1 мільярда доларів. Партнерства між Ізраїлем та країнами Перської затоки стають дедалі ширшими. Серед найбільш прибуткових – дубайська компанія DP World і компанії Zim Integrated Shipping Services, що базується в Хайфі, які здійснюють спільні інвестиції по всій Азії, Європі та Південній Америці.

Загалом, зростання співпраці між Ізраїлем і країнами Перської затоки вказує на те, що значні зміни в політичній архітектурі Близького Сходу є можливими. Головним фактором є конфлікт з палестинцями, який виявився несприятливим до безлічі мирних пропозицій і в кінцевому підсумку може бути вирішеним лише в дусі справедливого компромісу. Вирішення таких питань, як державність Палестини, тяжке становище біженців і спільне використання Єрусалиму як столиці, полегшило б прямі контакти між Ізраїлем та країнами Перської затоки.

Ізраїль повинен зосередитись на просуванні свого досвіду у наукових дослідженнях, сільському господарстві, альтернативної енергії та інших областях, які забезпечують унікальну цінність для партнерів у регіоні.

Серед усіх країн Перської затоки, що підтримують відносини з Ізраїлем, мотиви ОАЕ, мабуть, найкраще відображають регіональну динаміку, що змінюється. На відміну від нормативного погляду, що історично склався, щодо Ізраїлю в арабському світі, ОАЕ не вважають Ізраїль ні ворогом, ні загрозою регіональної стабільності, а розглядають його як грізну регіональну державу, яка готова до силових дій для протидії регіональним супротивникам. Тому формальний союз ОАЕ та Ізраїлю має стратегічний сенс. Більш того, після нормалізації відносин сторони оголосили про низку напрямків комерційного співробітництва, включаючи плани будівництва нафтопроводу, що проходить від Червоного моря до Середземного. Проте найголовнішим є те, що Саудівська Аравія та ОАЕ розглядає стосунки з Ізраїлем як опосередкований засіб збереження партнерства з Вашингтоном. Ця мотивація значною мірою поділяється всіма членами РСАДПЗ через важливість сформованої за десятиліття американської архітектури безпеки у регіоні.

Країни Перської затоки сприймають американську зовнішню політику як надзвичайно чутливу до інтересів та проблем Ізраїлю.

Єгипет довгий час був для країн Перської затоки прикладом того, які наслідки може мати офіційний союз із Ізраїлем для відносин з Вашингтоном. Після підписання мирного договору з Ізраїлем у 1978-79 роках Єгипет формально завершив 30-річний стан війни. [48] Такі дії Єгипту тоді не підтримала жодна з арабських держав, проте він увійшов у стратегічну орбіту США і став другим за величиною одержувачем американської економічної та військової допомоги, незважаючи на свою авторитарну політику та погані показники у галузі прав людини. Хоча країни Перської затоки вже є партнерами Вашингтону і не потребують фінансової допомоги США, вони визнають, що роль Єгипту як мирного партнера Ізраїлю зробила його, схоже, незамінним у стратегічній регіональній зовнішній політиці Америки. Справді, ця стратегія виявилася досить успішною, оскільки адміністрація Трампа зробила створення альянсу країн Перської затоки та Ізраїлю основою своєї близькосхідної політики.

Варто зазначити, що серед регіональних урядів реакція на розвиток відносин між Перською затокою та Ізраїлем та на угоду про нормалізацію відносин між ОАЕ та Ізраїлем варіювалася від нейтральної до позитивної.

Зі свого боку, палестинці здебільшого розглядали угоду про нормалізацію як акт «зради» та засуджували його різкими висловлюваннями. Тим не менш, палестинське керівництво на чолі з Махмудом Аббасом зазнало невдачі у своїй спробі домогтися засудження угоди в Лізі арабських держав. «Керівництво палестинців відкидає та засуджує неочікувану тристоронню заяву ОАЕ, Ізраїлю та США», – заявив радник палестинського лідера Набіл Абу Рудейна. Він зачитав заяву палестинського керівництва, а в якій угоду про встановлення дипломатичні відносин між Ізраїлем та ОАЕ названо «зрадою Єрусалима, аль-Акси та палестинської справи» [48]. Серед арабської громадськості реакція була стриманою. Звичайно, громадську думку на Близькому Сході, особливо в Перській затоці, важко оцінити з огляду на загальне придушення свободи слова, недемократичне правління та відсутність опитувань чи незалежних ЗМІ. Були відзначені деякі помітні ознаки опозиції, у тому числі в Бахреїні, де 23 групи громадянського суспільства опублікували спільні заяви з запереченнями проти угоди з нормалізації, була створена еміратська асоціація опору нормалізації, а арабські активісти, юристи та бізнесмени підписали петицію з вираженням незгоди.

У цьому конкретному випадку, зв'язки між Перською затокою та Ізраїлем почалися після підписання угод в Осло. Проте процес вичерпав себе і добіг кінця. Якщо наступний етап нормалізації відносин буде відзначений мобілізацією населення проти ізраїльської анексії, це може виставити відносини між країнами Перської затоки та Ізраїлем у жорсткішому світлі. Важливо відзначити, що після закінчення процесу Осло продовжувалася таємна політична співпраця, незважаючи на ізраїльську окупацію палестинського населення.

Фактично, рання перевірка на міцність угод про нормалізацію відбулася у квітні та травні 2021 року, коли широкомасштабні палестинські протести в Єрусалимі під час священного місяця Рамадан були жорстоко розігнані ізраїльськими силами безпеки, включаючи жорсткі рейди до мечеті Аль-Акса, одного з найбільш

священних мусульман. «Я прибув до вас сьогодні з Палестини, щоб попередити про величезну небезпеку того, що відбувається в Єрусалимі, де екстремістські ізраїльські групи здійснюють систематичні вторгнення в мечеть Аль-Акса. Ці дії спрямовані на створення нової ситуації...», – заявив Махмуд Аббас. Також він заявив що Палестина не вважає себе пов'язаною угодами з Ізраїлем. Ізраїль повинен взяти на себе всю відповідальність як держава-окупант, оскільки статус-кво більше підтримуватися не може.

Проте арабська мирна ініціатива залишається знаковим досягненням в об'єднанні всього арабського світу для нормалізації відносин з Ізраїлем в обмін на мир із палестинцями. Відмова від цієї ініціативи – велика втрата, навіть якщо за останні два десятиліття вона так і не змогла набрати обертів. Так само як і втрата єдиної підтримки палестинського народу, оскільки забезпечення його свободи та прав залишається моральним імперативом для регіону та всього світу.

Таким чином, відносини між більшістю країн Перської затоки та Ізраїлем не є однорідними, але зміни у регіональній динаміці дали деяким членам РСАДПЗ новий стратегічний імператив для зближення зі своїм колишнім супротивником. Мотивована безліччю регіональних загроз і необхідністю зберегти участь США в забезпеченні своєї безпеки, вісь Саудівська Аравія – ОАЕ покінчила з давньою політикою арабського світу «Палестина понад усе», прагнучи союзу з Ізраїлем.

Співпраця між Ізраїлем та країнами Перської затоки є конкретним прикладом того, як комерційні, наукові, культурні та релігійні зв'язки забезпечили обмежений рівень контактів між державами тоді як офіційні зв'язки залишалися політично незручними. Щоб розвивати ці відносини, необхідно розглянути такі рекомендації:

1. Країни Перської затоки мають визначити нові можливості для відкритої участі Ізраїлю у ділових проектах, науковій діяльності та спортивних заходах заходи, що відповідають міжнародним нормам інклюзивності та полегшують взаємодію при відсутності дипломатичних відносин. Медичні дослідження COVID-19, Дубай Експо, і центр опріснення води в Омані є чудовими прикладами.

2. Ізраїль повинен зосередитись на просуванні свого досвіду у наукових дослідженнях, сільському господарстві, альтернативній енергії та інших областях, які

забезпечують унікальну цінність для партнерів у регіоні та довели свою стійкість до закликів до бойкоту. Спільний ізраїльсько-арабські зусилля по боротьбі з коронавірусною пандемією, продемонстрували, як правильний вибір правильних цілей може подолати політичні бар'єри які зазвичай поділяють сторони.

3. Сполучені Штати мають подвоїти свої зусилля в посередництві укладання всеосяжної близькосхідної мирної угоди та працювати з палестинськими лідерами, які відкинули нинішній план Білого дому тому що, на їхню думку, він сприяє Ізраїлю. Держави Перської затоки можуть зробити свій внесок у мирний процес шляхом інвестування в палестинські проекти з будівництва, включаючи інфраструктуру та бізнес-ініціативи.

4. Вартими уваги є великомасштабні комерційні проекти особливо регіональна залізнична мережа, яка могла б переправляти товари між середземноморськими портами Ізраїлю та Перською затокою. Крім того, «місто майбутнього» Неома на заході Саудівської Аравії є перспективним центром для партнерства між Ізраїлем та Перською затокою.

5. Дипломатія другого рівня, в якій беруть участь вчені та інші неурядові суб'єкти, має створювати нові ідеї співпраці між країнами Перської затоки та Ізраїлем. Серед найбільш потенційно плідних областей для обговорення є охорона здоров'я, кібербезпека, збереження водних ресурсів, альтернативна енергетика, а також мусульмансько-єврейська міжконфесійна діяльність. Їх слід посилити за допомогою додаткових досліджень, що включають опитування місцевого населення та інтерв'ю з політичними, діловими та релігійними лідерами.

Підсумовуючи можна сказати, що співпраця між Ізраїлем та країнами Перської затоки є взаємовигідною для усіх сторін. Важливим фактором, який об'єднує Ізраїль та країни Перської затоки є визначення Ірану, як спільної загрози безпеки в регіоні. Співпраця між країнами могла б вийти на якісно новий рівень, якби не факт протистояння Ізраїлю та Палестинської автономії, адже співпраця між арабами та ізраїльтянами виглядає політично некоректно при тому що підтримка палестинців є спільним арабським імперативом.

РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМВІДНОСИНИ ІЗРАЇЛЮ ТА УКРАЇНИ

3.1 Характеристика відносин Ізраїлю та України

Відносини між Україною та Ізраїлем можна охарактеризувати як далекі та близькими одночасно. Між двома країнами існує безліч зв'язків: релігійних, етнічних, історичних та ін. Будучи домом для найбільшої єврейської громади у Європі до Другої світової війни, Україна, у певний історичний момент, стала колыскою єврейської культури та країною походження видатних єврейських художників, релігійних та політичних лідерів.

Ізраїль, у свою чергу, був і залишається місцем паломництва українських християн. Україна розвинула тісні зв'язки з Ізраїлем після розпаду Радянського Союзу, та після кількох хвиль імміграції українських євреїв.

Існує високий туристичний потенціал між двома країнами: туристичний потік зростає з кожним роком після скасування візового режиму між Україною та Ізраїлем у 2012 році, а Тель-Авів залишається одним із головних напрямків аеропорту «Бориспіль».

Більше того, українці все частіше називають Ізраїль «моделлю трансформації», країною, яка успішно процвітала у збройних конфліктах та забезпечила самодостатність у плані безпеки. Ізраїль є бажаним зразком держави для багатьох українців, адже сьогодні це далеко не військовий табір, а сучасна розвинена країна високих технологій, стартапів, науки та медицини, освіченого населення, високотехнологічного сільського господарства [52].

З іншого боку, в українсько-ізраїльській співпраці є й інша сторона. Наприклад, історичне гоніння євреїв, а пізніше Голокост, пов'язаний з Україною, в колективній пам'яті ізраїльтян. У політичній сфері дві країни прагнуть взаємної підтримки на міжнародній арені: Україна потребує допомоги Ізраїлю для протидії російській агресії, а Ізраїлю потрібна підтримка України у протистоянні з Палестиною.

Ця гонитва за національними інтересами та залежність від широкого геополітичного контексту не завжди дозволяють двом державам залишатися послідовними союзниками й іноді призводять до взаємної недовіри та погіршення відносин. Відповідно, ворогом Ізраїлю є не Росія, а Іран та ХАМАС.

Звична система координат з орієнтацією на проєвропейський вектор розвитку та європейських цінностей не працює у відносинах із Ізраїлем. Незважаючи на те, що Ізраїль, поряд з Україною, є учасником Європейської політики сусідства, його політика щодо ЄС повністю відрізняється від української. Як пояснили ізраїльські дипломати, «ми не вважаємо, що Ізраїль є частиною Європи, більш того ми не хочемо бути частиною Європи; проте, ми намагаємося бути не гіршими за Європу». Незважаючи на всі відмінності, Україна та Ізраїль є цінними партнерами один для одного. Зокрема, для України зв'язки з Ізраїлем є провідником ефективної та успішної близькосхідної політики, а для Ізраїлю Україна – цінний союзник.

Важливу роль у відносинах має й державна політика пам'яті: в той час як Ізраїль очікує від України визнання причетності деяких представників українських національно-визвольних рухів до Голокосту, Україна очікує від Ізраїлю визнання Голодомору геноцидом українського народу. Проблема заключається з одного боку в тому, що ОУН та УПА є борцями за незалежність України, а Степан Бандера – національним героєм, а з іншого якщо Ізраїль визнає Голодомор геноцидом, то це призведе до погіршення відносин з Росією [53].

Російська агресія стала подією, яка, ймовірно, справила найбільший вплив на зовнішню політику України за останні роки та сприяла зближенню України та Ізраїлю. Проте йдеться не про солідарність у боротьбі проти спільного ворога. Україна та Ізраїль швидше опинилися у схожих позиціях щодо захисту своїх інтересів у глобальному масштабі, як дві країни, які перебувають у стані збройного конфлікту. Більше того, ніхто з них не може вийти за межі своїх національних інтересів у вираженні підтримки одне одному. Проте, слід враховувати, що ізраїльсько-палестинський та російсько-український конфлікти мають надто різне історичне підґрунтя, і будь-які паралелі були б щонайменше надуманими. Україна традиційно намагається зайняти «збалансовану» позицію щодо ізраїльсько-палестинського

конфлікту, не асоціюючи себе з жодною зі сторін і не виступаючи проти іншої. Причиною цього були два протилежні «важелі», «особливе партнерство» з Ізраїлем, з одного боку, і великий арабський ринок – з іншого. Україна намагається підтримувати дружні відносини з Ізраїлем, проте з дотриманням норм міжнародного права [54]. Іншим фактором, що традиційно впливав на політику України у близькосхідному конфлікті, була позиція Європейського Союзу, з яким Україна координувала свої дії.

З іншого боку, Ізраїль розглядає російсько-український конфлікт у контексті своєї власної безпеки, з її власними викликами: від конфлікту з палестинцями до іранської ядерної програми та війни в Сирії. Більше того, в цій обстановці Росія розглядається Ізраїлем не як ворог, а як потужний актор, який може свідомо порушити баланс сил у регіоні. Тому Ізраїль утримувався від публічного засудження російської агресії, і навіть від санкцій проти Росії. Згідно із ізраїльськими джерелами, такі кроки, як публічне засудження або запровадження санкцій проти Росії, можуть мати екзистенційні наслідки для Ізраїлю, наприклад, підтримка терористичних груп, таких як ХАМАС або «Хезболла». Ізраїль також засвоїв власні уроки з російської агресії в Україні, посиляючись на провал Будапештського меморандуму як прецеденту недотримання міжнародних гарантій безпеки та підкреслюючи, відповідно, безглуздість подібних гарантій у разі згоди Ізраїлю на створення палестинської держави. Проте в березні 2022 року Ізраїль все ж засудив вторгнення Росії в Україну, закликав припинити обстріли та атака і вирішити конфлікт за столом переговорів. Ізраїльський прем'єр міністр Нафталі Бенет намагався відігравати роль посередника між Україною та РФ, проводив переговори із Зеленським та Путіним, проте результатів це не дало [55].

Російський фактор також впливає на двосторонні відносини щодо військово-технічного співробітництва. Відомо, що Україна неодноразово висловлювала зацікавленість у придбанні ізраїльського військового обладнання, включаючи безпілотні літальні апарати та апаратуру зв'язку. Однак у 2014 році угоду про купівлю ізраїльських безпілотників, погоджену оборонними відомствами обох сторін, було заблоковано Міністерством закордонних справ Ізраїлю через небажання дратувати

Росію. Незважаючи на подальший інтерес України до ізраїльських технологій, тісні зв'язки між ізраїльською та російською арміями, а також разюча схожість між російським обладнанням та продукцією Elbit Systems⁴ обмежували потенційну співпрацю.

Водночас Ізраїль проголосував в ООН за резолюцію із засудженням російської політики і порушень прав людини на окупованому Кримському півострові після його включення до складу РФ [56]. Також, Ізраїль закрив своє почесне консульство у Криму після анексії.

Голосування у міжнародних інститутах, головним чином Організації Об'єднаних Націй, є ключовим викликом для двосторонніх відносин і одним з основних очікувань двох держав стосовно один одного. Це однаково важливо як для України та Ізраїлю: для України – у контексті Росії; для Ізраїлю – з погляду захисту своїх інтересів у конфлікті з палестинцями. Представники обох країн визнають, що хотіли б мати більшу координованість в питанні голосування, однак, дилема «національні інтереси проти партнерства» бере своє.

Під час вирішального голосування щодо резолюції про територіальну цілісність України у березні 2014 року, представник Ізраїлю був відсутній; Ізраїльська сторона пояснила це цілоденним страйком у Міністерстві закордонних справ. Хоча Україна неодноразово дорікала Ізраїлю за цей інцидент, для нього така політика є суттю ізраїльського «нейтралітету», де «утриматися» означає мовчазну підтримку.

Ізраїль очікує від України такого ж рівня підтримки, як мовчазної, так і публічної, в контексті голосувань у міжнародних інститутах, оскільки резолюції ООН використовуються як інструмент постійного тиску на Ізраїль міжнародним співтовариством і, як правило, ініціюються арабськими державами, у той час як сама організація відома непропорційно великою кількістю резолюцій, що засуджують Ізраїль щодо його поселенської політики у Східному Єрусалимі та прав палестинців. Позиція в голосуванні щодо ізраїльсько-палестинського конфлікту залишається незмінною: Україна засуджує поселенську політику Ізраїлю як таку, що порушує міжнародне право, і, очевидно, після російської агресії послідовність цієї позиції стала ще більш життєво важливою для України.

У свою чергу, Ізраїль знято реагує на прийняття таких резолюцій, що також впливає на двосторонній діалог з країнами, які їх підтримують. Це пояснює дипломатичний скандал, що виник між Україною та Ізраїлем наприкінці 2016 року на тлі процвітаючих дипломатичних відносин та напередодні запланованого візиту прем'єр-міністра України до Єрусалиму. Після того, як Україна проголосувала у Раді Безпеки ООН за Резолюцію № 2334 про ізраїльські поселення на окупованих палестинських територіях, Ізраїль у відповідь скасував візит прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана до Єрусалиму. Проте було б несправедливо стверджувати, що Ізраїль повністю позбавлений української підтримки. У кількох випадках Україна голосувала відповідно до очікувань свого партнера. Наприклад, у 2009 році Україна проголосувала проти резолюції ООН, яка потребує розслідування злочинів проти прав людини, скоєних ізраїльтянами та палестинцями під час війни у секторі Газа. Голосування «на користь» Ізраїлю можливе і в майбутньому, за умови, що відповідні резолюції не будуть чутливими до української ситуації та консенсусу серед західних держав.

Отже, робимо висновок що Ізраїль є чудовим прикладом наслідування для України. Між країнами є тісні, взаємовигідні зв'язки в багатьох сферах. Проте російський фактор має негативний та перешкоджаючий вплив на українсько-ізраїльські відносини, адже якщо Ізраїль почне надавати значну військову допомогу Україні, то це змінить баланс сил в українсько-російському конфлікті. Для подальшої співпраці країн бажано досягти спільних позицій під час голосування в міжнародних інституціях.

3.2 SWOT-аналіз українсько-ізраїльських відносин

Сильні сторони	Слабкі сторони
1) Економічна співпраця та реалізація спільних наукових проєктів. 2) Співробітництво в медичній сфері. 3) Підтримка України Ізраїлем під час війни.	1) Негативна риторика, заснована на різних позиціях щодо інтерпретації історичних подій.
Можливості	Загрози
1) Збільшення розмірів торгівлі. 2) Розширення співпраці в сфері безпеки. 3) Розвиток інвестицій у нерухомість. 4) Відновлення туризму.	1) Збільшення рівня насильства та вандалізму на ґрунті антисемітизму в Україні.

Сильні сторони українсько-ізраїльської співпраці базуються на тривалості, стійкості, на взаємній користі відносин між країнами, та на здобутках співпраці в різних сферах.

Слабкі сторони продиктовані різним трактуванням історичних подій та інколи викликають дипломатичні спори та негативні заяви обох держав.

Можливості показують майбутні вектори розвитку співпраці України та Ізраїлю.

Загрози мають низький рівень ймовірності та базуються переважно на зовнішньому втручанню у відносини двох країн.

Сильні сторони

1) Економічна співпраця та реалізація спільних наукових проєктів.

Ключовими інтересами України в Ізраїлі є залучення ізраїльських інвестицій та імпорт ізраїльських технологій у численні галузі, такі як сільське господарство, інформаційні технології. З 1 січня 2021 року починає діяти Угода про зону вільної торгівлі з Ізраїлем відповідно до закону України «Про ратифікацію Угоди про вільну

торгівлю між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль», що створило позитивний клімат між бізнес колами обох держав та призвело до підписання договорів про спільні підприємства. Експорт з України до Ізраїлю значно перевищує імпорту, та його домінуючими складовими є продукти сільськогосподарської промисловості, такі як зерно, насіння, соняшникова олія, продукція борошно, крупи, цукор та кондитерські вироби; За статистикою, 50% ізраїльського хліба було виготовлено з українського зерна. Крім того, Україна експортує чорні метали.

Більше того, Україна зацікавлена не лише у продажу сільськогосподарської продукції до Ізраїлю, а й у перейманні ізраїльської технології виробництва, яка вважається однією з найефективніших у світі: якщо ізраїльський фермер виробляє достатньо продукції для 95 осіб, то його український колега – лише для 15. Досі на півдні України було реалізовано лише один проект у цій галузі, який забезпечив п'ять тисяч українських господарств модернізованими іригаційними системами за допомогою канадських інвестицій та ізраїльських технологій.

З погляду інвестицій, ця ніша двосторонніх відносин залишається практично порожньою. Ізраїльські інвестиції в Україну становлять 0,1% загального обсягу іноземних інвестицій в Україну. Українських інвестицій в Ізраїлі просто не існує.

Примітно, що ізраїльські підприємці, які все ще ведуть бізнес в Україні (фінансова та страхова діяльність, нерухомість, будівництво, інформаційні технології тощо), відзначають, що ізраїльський досвід збройних конфліктів допомагає їм у бізнесі, оскільки вони знають, що війна не є перешкодою для процвітання та іноземних інвестицій.

2) Співробітництво в медичній сфері.

Ізраїль надає допомогу у лікуванні та реабілітації українських солдатів, поранених під час війни, виділяє кошти на навчання українських лікарів в Ізраїлі, а також допомагає реалізовувати клінічні та навчальні програми в українських військових та цивільних лікарнях. У місті Мостиська було відкрито гуманітарний польовий госпіталь, яким керують Міністерство охорони здоров'я Ізраїлю, медичний центр Шеба, НМО «Клаліт» та медичні бригади інших ізраїльських лікарень. За шість тижнів роботи лікарня пролікувала понад 6000 пацієнтів та народила щонайменше

одну дитину. Більшість із тих, хто отримав лікування, були не пораненими на війні, а скоріше цивільними, яким, можливо, було важко отримати допомогу, оскільки ресурси України були обмежені вторгненням. Міністр охорони здоров'я пообіцяв відправити поранених українців до Ізраїлю для надання медичної допомоги. Ніцан Горовіц заявив, що Ізраїль заплатить за те, щоб поранені українці прилетіли до Ізраїлю на лікування, та виділить мільйони шекелів на передачу ліків Україні [69].

3) Підтримка України Ізраїлем під час війни.

Політичні та військові чиновники Ізраїлю дедалі більше схильні посилювати військову та гуманітарну допомогу країні України. Зростання свідчень про звірства Росії проти мирного населення України зробило хиткий нейтралітет Ізраїлю не стійким. Наразі Ізраїль надав гуманітарну допомогу в розмірі 100 тонн гуманітарних вантажів, які включали системи очищення води, медичне обладнання, ковдри та пальта. Протягом усієї кризи міністерство закордонних справ Ізраїлю відкрито висловлювало свою проукраїнську позицію. Єврейська держава виступила співавтором і проголосувала за резолюцію Генеральної Асамблеї ООН, яка засуджує Росію за напади. Наприкінці березня 2022 року уряд також дав зелене світло на безвізовий режим з України до Ізраїлю, що дозволяє українським біженцям в'їхати в країну. Тим часом Ізраїль відмовився стати місцем для зняття санкцій, сказавши впливовим російським мільярдерам, що єврейська держава не буде служити стоянкою для їхніх приватних літаків. Також було передано чотири куленепробивні машини швидкої допомоги. Медична асоціація в Ізраїлі проводить онлайн-сесії Zoom, щоб орієнтувати українських лікарів, які лікують поранених [70].

Слабкі сторони

1) Негативна риторика, заснована на різних позиціях щодо інтерпретації історичних подій.

Ізраїль часто заявляє, що українські національні герої є злочинцями. Це у свою чергу є викликом для певної частини суспільства, яка не готова прийняти звинувачення у можливих злочинах національних героїв, що у свою чергу, може призводити до посилення напруженості між суспільствами, як це частково сталося між Україною та Польщею. Ізраїль не поділяє концепції українського геноциду і водночас

очікує від України більше, ніж вона може дати зараз, - не тільки публічного визнання відповідальності за Голокост, але й засудження за тими ж ознаками ОУН та УПА. Вшанування пам'яті українських героїв поглибило розбіжності серед українських євреїв та посилило їхнє занепокоєння щодо відданості уряду демократичним цінностям. Майже всі основні політичні єврейські групи в Україні поділяють занепокоєння Зісельса, голов організації українських євреїв «Ваад», через шанування Бандери та Шухевича. Вони мотивують це тим, що під час війни вони були лідерами відповідно ОУН та УПА, Організації Українських Націоналістів та Української Повстанської Армії та вважають, що їхні люди вирізали тисячі євреїв і поляків, включаючи жінок і дітей, воюючи разом з нацистською Німеччиною проти Червоної Армії та комуністів [71].

Для вирішення даної проблеми слід щоб особи, які приймають рішення як в Україні, так і в Ізраїлі, прийняли той факт, що проблеми історичного діалогу між Україною та Ізраїлем мають довгострокову перспективу і тому навряд чи можна сподіватися на легке та швидке рішення. І Ізраїль, і Україна - старі нації, але молоді держави, і їм доведеться пройти через низку «комплексів державного будівництва» у своєму розвитку. В інтересах обох країн обговорювати історичні теми без емоцій та уникати домінування історичного напрямку над усіма іншими та залучити до цього діалогу ізраїльських та українських істориків, які користуються довірою та повагою один одного.

Можливості

1) Збільшення розмірів торгівлі.

Ми маємо міцну законодавчу базу з понад 40 угодами. Угода про Зону вільної торгівлі набула чинності 1 січня 2021 року, оцінювати її результати ще зарано, тим більше, що рік припав на період пандемії, яка ускладнила торгівлю між двома країнами. За даними Міністерства економіки, двосторонній товарообіг між Ізраїлем та Україною в 2020 році склав майже 800 мільйонів доларів США — близько 650 мільйонів доларів імпорту з України та близько 135 мільйонів доларів експорту в країну з Ізраїлю. З січня по вересень 2021 року товарообіг між двома країнами досяг 619 мільйонів доларів [72]. У майбутньому є великий потенціал для зростання

торгівлі. Зараз це близько 700 мільйонів доларів на рік. Однак ці цифри можуть досягти 1 мільярда і більше через величезний потенціал експорту української продукції до Ізраїлю. У першу чергу – це продукти харчування, сировина, будівельні матеріали тощо. Товари, тарифи на які знижені або повністю скасовані. Це робить торгівлю між країнами більш вигідною. Зі свого боку Україна може купувати більше ізраїльських технологій, ніж сьогодні.

2) Розширення співпраці в сфері безпеки.

Сьогодні для нас надзвичайно важливим є подальший розвиток співробітництва у сфері безпеки. Однією з ключових умов безпеки Держави Ізраїль є володіння сучасними, розвиненими та добре навченими військовими силами, здатними реагувати на різноманітні загрози. Одним із ключових елементів цієї армії є Сили спеціальних операцій. Україну можуть зацікавити структура, завдання та характеристики ізраїльського спецназу як прикладу ефективної моделі створення секторів безпеки та оборони. Крім того, не слід забувати про досвід мобілізації жінок в Ізраїлі. Сьогодні ця тема дуже актуальна для України. Ізраїльські чиновники мають намір обговорити розширення допомоги Україні, включаючи поставки оборонного військового обладнання. Очікується, що вони підтримають відправку Україні військової допомоги, хоча й на символічному рівні [73].

3) Розвиток інвестицій у нерухомість.

Останнім часом ізраїльські інвестори дуже цікавляться українським ринком нерухомості. Зокрема, інвестують в двох напрямках: нерухомість в Україні; розробники, що працюють на українському ринку. Чому ізраїльтяни інвестують в нерухомість? Ізраїльтяни бачать економічну вигоду від інвестування в українську нерухомість, адже на українському ринку на оренді квартири можна заробляти 8-9%, може навіть 10% на рік. Це є недоступним в Ізраїлі та в більшості європейських країн. Отже, в цьому сенсі Україна є дуже привабливим ринком.

4) Відновлення туризму.

Близько 200 тисяч українських туристів приїхали до Ізраїлю на піку сезону перед пандемією. Скоріш за все, українські туристи зможуть повернутися до найпопулярнішого місця відпочинку Ізраїлю після війни. Ізраїль входить до 15 країн

з найбільшою кількістю іноземців, які в'їжджають в Україну. Особливо У 2021 році Україну відвідали 96 250 (3,11%) ізраїльських туристів. Це відбувалося в умовах обмежень, пов'язаних з пандемією. Наступного року співпраця між двома країнами буде тіснішою, справді «сімейною», адже ми більш згуртовані, ніж думали.

Загрози

1)Збільшення рівня насильства та вандалізму на ґрунті антисемітизму в Україні. Тоді як випадки антисемітизму в Україні (за даними як правоохоронних органів України, так і єврейських організацій) зменшилися, головною загрозою для двосторонніх відносин є не так антисемітизм у самій Україні, як маніпуляції на цьому ґрунті з боку російської пропаганди та ймовірні провокації.

Україна, яка у свідомості людей у всьому світі все ще стереотипно сприймається як певною мірою «антисемітська» країна, знаходиться під загрозою провокацій та маніпуляцій, оскільки вони мають підготовлений ґрунт і тому у них легко повірити. З іншого боку, Україна має на своєму боці потужного гравця – єврейську громаду, яка транслює факти про рівень антисемітизму в Україні за кордон. Примітно, що коли пишуть про Україну, ізраїльські ЗМІ звертаються до євреїв та рабинів, котрі живуть в Україні, за коментарями.

Найкращою відповіддю на інциденти антисемітизму, реальні чи спровоковані, має бути своєчасне розслідування українських правоохоронних органів, а результати розслідування повинні бути оприлюднені.

Отже, з допомогою SWOT-аналізу було виявлено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози українсько-ізраїльських відносин, також було сформовано поради усунення загроз та вирішення проблем слабких сторін. SWOT – аналіз показав, що українсько-ізраїльські відносини знаходяться на хорошому рівні, мають чудові можливості розвитку в майбутньому та мінімум слабких сторін та загроз.

3.3 Сценарії розвитку відносин Ізраїлю та України

Базовий сценарій

Подальший розвиток українсько-ізраїльських відносин має широкі перспективи. Цьому сприяє не лише взаємна зацікавленість керівництва обох держав, але і значні можливості двостороннього співробітництва в торговельно-економічній, науково-технічній, культурній та гуманітарній сферах. Обидві держави співпрацюватимуть у політичній, економічній, науково-технічній, військовій, культурно-гуманітарній сфері, а також у консульських, правоохоронних та питаннях освіти, зв'язку, сільського господарства, охорони довкілля тощо.

Для України Ізраїль є важливим партнером на Близькому Сході, а Угода про вільну торгівлю відкриває нові можливості для розширення співробітництва між країнами. Показники експорту та імпорту зростатимуть. Ізраїль є великим другом для України і партнером на Близькому Сході в політичній, безпековій, торговельній, економічній та гуманітарній сферах. Ізраїль засуджує агресію Росії та вимагає припинення атак та обстрілів. В Ізраїлі складна ситуація. Більша частина населення підтримують українців, навіть вимагають надати озброєння. Проте коаліційний уряд Ізраїлю знаходиться в дуже складних умовах. Вони постійно знаходяться в залежному від Росії становищі, вони самі побудували такі відносини. А тепер Росія погрожує навіть надати зброю терористам на Близькому Сході. [57] Потенціал українсько-ізраїльського співробітництва не вичерпано. І набуття чинності торгової угоди відкриває для цього нові вектори розвитку. Розміри прямих ізраїльських інвестицій в Україну мають великий потенціал зростання. Україна чекає на нових інвесторів, уряд, в свою чергу, гарантує захист інвестицій. в майбутньому наші країни будуть покращувати та поглиблювати існуюче співробітництво. Ізраїль та Україна мають спільне бачення у низці важливих сфер, зокрема в економіці, технологіях, науці, енергетиці, сільському господарстві, охороні здоров'я, туризмі тощо. Майбутнє відносини між країнами виглядає як ніколи перспективним.

Оптимістичний сценарій

Ізраїль надасть Україні системи протиповітряної оборони, передове наступальне озброєння та збільшить постачання цивільної допомоги. Між ізраїльськими та українськими військовими буде посилена співпраця. Буде створено центр, де ізраїльські фахівці навчатимуть українських лікарів тонкощам реабілітації, а також допомагатимуть під час лікування поранених. Під тиском США та Європи, Ізраїль займе чітку проукраїнську позицію та буде всіляко перешкоджати діям та планам Росії. Україна й Ізраїль є країнами наукових інновацій, тому вони збільшать обмін та співпрацю між компаніями та дослідницькими центрами. Проблеми трактування історичних подій будуть вирішені шляхом спільних досліджень українських та ізраїльських істориків. Ізраїль та Україна підтримуватимуть позиції один одного в процесі голосування в ООН.

Песимістичний сценарій

Україна підтримуватиме дискусії ООН із засудженням дій Ізраїлю в Близькосхідному регіоні, які суперечать міжнародному праву. Ізраїль займе стриману позицію щодо війни в Україні, оскільки, він не може протистояти Росії, побоюючись, що вона надасть Сирії складні системи озброєння (насамперед зенітні ракети С-300), що змінило б статус-кво в стратегічному оточенні Ізраїлю. На цьому тлі ізраїльські чиновники все частіше стверджують, що Ізраїль не повинен втручатися у відносини Росії з Україною чи США, а замість цього має захищати свої інтереси по відношенню до Росії. Росія також ввела Ізраїль у «механізм деконфліктності», використовуючи побоювання Єрусалиму, що Москва може використовувати свою зенітну систему С-400, щоб запобігти ізраїльським авіаударам проти Хезболли та Ірану в Сирії. Ізраїльські звинувачення щодо антисемітизму в українській історії та інкримінації національних героїв України не матимуть відклику. Маніпуляції та провокації Росії матимуть успіх та призведуть до погіршення відносин України та Ізраїлю.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного у дипломній роботі дослідження особливостей зовнішньої політики Ізраїлю ми дійшли таких висновків.

Зовнішня політика Ізраїлю завжди була об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців. Варто зазначити, що комбіноване та об'єктивне дослідження особливостей зовнішньої політики Ізраїлю неможливе без вивчення історіографії. Хоча питання зовнішньої політики Ізраїлю є предметом уваги ЗМІ, але в академічній літературі вона залишається недостатньою відкритою. При цьому пріоритетність надається вузьким аспектам дослідження, що не передбачає формування загального бачення зовнішньої політики Ізраїлю.

На формування та реалізацію зовнішньої політики Ізраїлю впливає низка чинників, які водночас виступають умовами його існування, та пов'язані з сильною армією та надійними союзниками. Зовнішня політика Ізраїлю не розглядається як ключовий компонент в ізраїльській національній безпеці. По суті, апарат безпеки країни домінує в процесі прийняття рішень, що неабияк шкодить функціональності міністерства закордонних справ. Через ряд негативних факторів виникає необхідність прийняття законодавства та ряду реформ щодо зовнішньополітичного апарату Ізраїлю. Для ефективнішого здійснення зовнішньої політики необхідно вести дебати з громадськістю, і потім окреслювати чіткі вектори розвитку. Ізраїль це держава, яка перш за все розраховує на військові міць, а потім вже на дипломатію. Що стосується тенденцій регіональної зовнішньої політики, то слід зазначити «потепління» відносин Ізраїлю та країн Перської затоки, визначення Ірану як спільної проблеми для країн регіону.

У складній грі війн, мирних угоди та таємної дипломатії, що характеризують Близький Схід за останнє століття, особливо важливо дослідити динаміку відносин між Ізраїлем та Іраном. Відносини між Єрусалимом і Тегераном не завжди мали такий антагоністичний курс: був час, коли обидві держави, проводили багатогранну політичну, економічну та безпекову співпрацю. Проте союз двох держав був

зруйнований після повалення шаха та створення Ісламської Республіки з її відвертою риторикою знищення Ізраїлю.

До цього часу ісламістський режим в Тегерані не тільки оговтався після восьмирічної війни з Іраком, але й став бенефіціаром двох важливих подій, які усунули ключові перешкоди на шляху його імперіалістичних амбіцій: розпад Радянського Союзу та супутня підтримка арабських радикальних режимів, з одного боку, і повалення режиму Саддама Хусейна (2003) після дванадцяти років постійного міжнародного тиску на Ірак, з іншого. Багаторічна кампанія, яка отримала назву «Кампанія між війнами» (CBW), складалася з ізраїльських повітряних нальотів проти іранських та пов'язаних з Іраном цілей у Сирії, Іраку та Лівані. Ірано-ізраїльська «тіньова війна» стала складнішою після військового втручання Росії в Сирію. Ізраїль бачить Іран як безпосередню екзистенційну загрозу. Вони роками не мають відкритих контактів і активно протистоять один одному безпосередньо та через довірених осіб. Це створило непростий «баланс терору», коли Іран стримується стратегічною майстерністю Ізраїлю – його грізними повітряними силами, багат шаровою системою протиракетної протиповітряної оборони, у той час як Ізраїль несе величезні людські та матеріальні втрати, пов'язані з використанням ракетного комплексу Тегерану.

Туреччина та Ізраїль мають довгу історію співпраці. Туреччина була першою країною з мусульманським населенням, яка визнала Ізраїль, зробивши це в березні 1949 року. Прагнучи протистояти радянському експансіонізму, арабському націоналізму, ісламізму та тероризму, Туреччина та Ізраїль брали участь в обміні розвідувальними даними на високому рівні, військовому плануванні, включаючи зустрічі працівників спецслужб та військових керівників. Турецько-ізраїльське співробітництво, яке поширилося на такі сфери, як торгівля, транспорт, енергетика, туризм, сільське господарство, освіта, будівництво та наука, тривало аж до кінця 2000 років, коли тодішній прем'єр-міністр Ердоган почав займати жорсткішу позицію щодо насильницьких методів Ізраїлю щодо контролю над палестинськими територіями. Незважаючи на тривалі «дипломатичні заморозки», багато аналітиків вважають, що зближення між країнами є корисним для обох сторін. У

довгостроковій перспективі залишається чітка ймовірність того, що Анкара може активно підтримувати міцніші відносини з Тель-Авівом, проте у більш широкому плані, ісламізація традиційно західної та світської орієнтації МЗС означає, що чиновники в Єрусалимі знайдуть мало співрозмовників у дипломатичних рядах Анкари.

Три основні проблеми утримують Ізраїль від нормалізації відносин з Туреччиною. По-перше, Ізраїль хоче, щоб Туреччина припинила підтримку ХАМАС. По-друге, Ізраїль стурбований зростаючим інтересом Туреччини до Єрусалиму. По-третє, Ізраїль вважає, що Туреччина стала непередбачуваним та ненадійним актором, зі зростаючим рівнем авторитаризму всередині країни. Тим не менш, оскільки регіональний баланс сил змінився на користь Ізраїлю, у нього мало інших причин серйозно співпрацювати з Туреччиною. Загалом з огляду на короткострокові та довгострокові структурні обмеження, потрібні роки, якщо не десятиліття, щоб обидві сторони відтворили свій колишній союз на периферії. Залучення громадянського суспільства також може сприяти зміцненню двосторонніх зв'язків. Проте найбільше обом країнам потрібна політична воля.

Створення Ізраїлю в 1948 році викликало запеклий супротив сусідніх арабських країн, що призвело до серії війн, внаслідок яких палестинці стали вимушеними переселенцями, та було започатковано цикл конфліктів. Незважаючи на формальні мирні договори з Єгиптом та Йорданією, тимчасові домовленості з палестинцями, взаємна підозрілість панувала між Ізраїлем та його сусідами. Останнім часом ворожнеча між Ізраїлем та країнами Перської затоки почала слабшати. В усіх членів Ради співробітництва країн Перської затоки, включаючи Саудівську Аравію, ОАЕ, Катар, Бахрейн, Оман та Кувейт з'явився новий інтерес до зв'язків з Ізраїлем та єврейськими діячами в США. Крім політичних причин покращення відносин з Ізраїлем, причиною є страх втратити ізраїльські технологічні інновації в різних галузях від кібербезпеки до сільського господарства. Виклик для лідерів Перської затоки полягає в тому, як взаємодіяти з Ізраїлем і при цьому не виглядати зрадниками в очах палестинців. Кілька спільних стратегічних розробок сприяли зміні статусу Ізраїлю з ворога на потенційного партнера. Це пов'язано з тим, що королівські сім'ї

все менше відчують загрозу з боку Ізраїлю, хоча сегменти їхнього населення не до кінця в цьому переконані. Серед усіх країн Перської затоки, що підтримують відносини з Ізраїлем, мотиви ОАЕ, мабуть, найкраще відображають регіональну динаміку, що змінюється. На відміну від нормативного погляду, що історично склався, щодо Ізраїлю в арабському світі, ОАЕ не вважають Ізраїль ні ворогом, ні загрозою регіональної стабільності, а розглядають його як грізну регіональну державу, яка готова до силових дій для протидії регіональним супротивникам. Таким чином, відносини між більшістю країн Перської затоки та Ізраїлем не є однорідними, але зміни у регіональній динаміці дали деяким членам РСАДПЗ новий стратегічний імператив для зближення зі своїм колишнім супротивником. Мотивована безліччю регіональних загроз і необхідністю зберегти участь США в забезпеченні своєї безпеки, вісь Саудівська Аравія – ОАЕ покінчила з давньою політикою арабського світу «Палестина понад усе», прагнучи союзу з Ізраїлем.

Охарактеризувавши українсько-ізраїльські відносини ми дійшли висновку що між Україною та Ізраїлем існують тісні зв'язки в багатьох сферах. На світовій арені країни потребують підтримки один одного в питанні українсько-російського та ізраїльсько-палестинського конфліктів. Було проаналізовано вплив російського фактору на двосторонні відносини. Після побудови SWOT – аналізу було виявлено сильні сторони (економічна співпраця та реалізація спільних наукових проєктів, співробітництво в медичній сфері, підтримка України Ізраїлем під час війни), слабкі сторони (негативна риторика, заснована на різних позиціях щодо інтерпретації історичних подій), можливості (збільшення торгівлі, розширення співпраці в сфері безпеки, розвиток інвестицій у нерухомість, реанімація туризму) та загрози (збільшення рівня насильства та вандалізму на ґрунті антисемітизму в Україні) українсько-ізраїльського співробітництва. Для кращого розуміння відносин України та Ізраїлю було сценарії розвитку відносин двох держав, а саме базовий, оптимістичний та песимістичний сценарії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мустипан В.О Вороги з вигодами : як Ізраїль та монархії Перської затоки працюють разом. *Молодий вчений*. 2020. № 4 URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/4/88.pdf> (дата звернення: 17.05.2022)
2. Калитчак Р.Г., Романюк Р.Й. Концептуальні засади зовнішньої політики держави Ізраїль. *Грані*. 2015. № 11. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Grani_2015_11\(1\)_9](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Grani_2015_11(1)_9) (дата звернення : 17.05.2022)
3. Сербіна К.Ю Еволюція стратегій близькосхідної політики США за президентства Барака Обами. *International relations*. 2014. № 4. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2484 (дата звернення: 17.05.2022)
4. Загальні методи наукових досліджень: веб сайт. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4567.html> (дата звернення: 17.05.2022)
5. Аналіз і синтез, як методи наукового пізнання : веб сайт. URL: <http://studies.in.ua/shpora-filosofy/633-42-analz-sintez-yak-metodi-naukovogo-pznannya.html> (дата звернення: 17.05.2022)
6. Сутність методу моделювання як науковий процес пізнання: веб сайт. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/25551> (дата звернення: 17.05.2022)
7. Складання стратегічного балансу та сутність SWOT-аналізу: веб сайт. URL: <https://buklib.net/books/24337/> (дата звернення: 17.05.2022)
8. Методи сценарного прогнозування: веб сайт. URL: <https://buklib.net/books/24508/> (дата звернення: 17.05.2022)
9. Стратегічна культура Ізраїлю: травма і триумф: веб сайт. URL: <https://adastra.org.ua/blog/strategichna-kultura-izrayilyu-travma-i-triumf> (дата звернення: 17.05.2022)
10. Ізраїльсько-палестинський конфлікт: з чого все почалося і що відбувається : веб сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-57059768> (дата звернення: 17.05.2022)

11. Деякі уроки Ізраїлю для України : веб сайт. URL: <http://old.cost.ua/news/333-lesson-Israel> (дата звернення: 17.05.2022)
12. Яворська О.В Складові іміджевої стратегії держави Ізраїль на сучасній міжнародній арені. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. №13. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9966> (дата звернення: 17.05.2022)
13. Як Ізраїль забезпечує оборонну безпеку країни за допомогою спецпризначенців: веб сайт. URL: https://defenceua.com/army_and_war/jak_izrajil_zabezpechuje_oboronu_ta_bezpeku_krajini_za_dopomogoju_spetspriznachentsiv_ch1-4062.html (дата звернення: 17.05.2022)
14. Забезпечення національної безпеки в Ізраїлі [Електронний ресурс] – Режим доступу: веб сайт. URL: <https://uspp.ua/arhiv/2010/zabezpechennya-nacionalnoi-bezpeka-v-izraili-homeland-security-hls> (дата звернення: 17.05.2022)
15. «Блискуча ізоляція» - значення слова: веб сайт. URL: http://vseslova.com.ua/word/«Блискуча_ізоляція»-11603u (дата звернення: 17.05.2022)
16. У Сектор Газа доправили перші партії гуманітарної допомоги: веб сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3250625-u-sektor-gaza-dopravili-persii-partii-gumanitarnoi-dopomogi.html> (дата звернення: 17.05.2022)
17. До Сектора Газа прибули перші партії гуманітарної допомоги : веб сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/22/novyna/suspilstvo/sektora-haza-prybulu-pershi-partiyi-humanitarnoyi-dopomohy> (дата звернення: 17.05.2022)
18. Ізраїль, ОАЕ і Бахрейн підписали угоду про нормалізацію відносин: веб сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-israel-oae-bahrain-ugody/30840603.html> (дата звернення: 17.05.2022)
19. Вручено нагороди премії Horizon 2020: веб сайт. URL: <https://embassies.gov.il/kiev/NewsAndEvents/Pages/Horizon-2020-program-awards-presented.aspx> (дата звернення: 17.05.2022)
20. Чому не весь арабський світ поспішає засудити Ізраїль?: веб сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-57128716> (дата звернення: 17.05.2022)

21. Арабо-ізраїльський конфлікт: веб сайт. URL: https://vue.gov.ua/Арабо-ізраїльський_конфлікт (дата звернення: 17.05.2022)
22. 1979: ісламська революція в Ірані: веб сайт. URL: <https://www.istpravda.com.ua/videos/2011/02/11/23938/> (дата звернення: 17.05.2022)
23. Витік палива: трубопровід Ейлат – Ашкелон нагадує, наскільки він небезпечний : веб сайт. URL:<https://detaly.co.il/utechka-topлива-truboprovod-ejlat-ashkelon-napominaet-naskolko-on-opasen/> (дата звернення: 17.05.2022)
24. Аятола Хомейні – новий лідер Ірану: веб сайт. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0201M/> (дата звернення: 17.05.2022)
25. Великий сатана: веб сайт. URL: https://wikiukuk.top/wiki/great_satan (дата звернення :
26. Початок ірано-іракської війни: веб сайт. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0922N/> (дата звернення: 17.05.2022)
27. Що потрібно знати про Ірангейт та Іран-контрас?: веб сайт. URL:<https://officiel-online.com/lifestyle-2/matt-gloss/chto-nuzhno-znat-ob-irangeyt-ili-iran-kontras/> (дата звернення: 17.05.2022)
28. Дорога ціна війни в Іраку: веб сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/дорога-ціна-війни-в-іраку/a-15625547> (дата звернення: 17.05.2022)
29. Іран під санкціями США: чи виживе країна в ізоляції? : веб сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46101625> (дата звернення: 17.05.2022)
30. Вибух під Тегераном та версія західних експертів: веб сайт. URL:<https://eadaaily.com/ru/news/2020/06/28/vzryv-pod-tegeranom-i-versiya-zapadnyh-ekspertov-chp-na-podzemnom-obekte> (дата звернення: 17.05.2022)
31. Кулемет зі штучним інтелектом. Іран вважає, що його вченого-ядерника вбив робот: веб сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55227348> (дата звернення: 17.05.2022)
-
32. Ескалація на Близькому Сході: Ізраїль атакував цілі ХАМАС у Секторі Гази : веб сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/eskalatsiia-na-blyzkomu-skhodi-izrail-atakuvav-tsili-khamas-u-sektori-hazy/a-57491607> (дата звернення: 17.05.2022)

-
33. Кіпрський конфлікт: історія та уроки для сучасності : веб сайт. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/28368/1/19-25.pdf> (дата звернення: 17.05.2022)
34. Асиметрична стратегія Ізраїлю в період становлення держави: веб сайт. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/201905/Analyt_dopovid_Asymetr_strateg_Israel-24ad5.pdf (дата звернення: 17.05.2022)
35. Ізраїль захопив флотилію з гуманітарною допомогою для Гази: веб сайт. URL: https://uk.wikimews.org/wiki/Ізраїль_захопив_флотилію_з_гуманітарною_догомою_для_Гази (дата звернення: 17.05.2022)
36. Ердоган заявив про підтримку палестинців у конфлікті з Ізраїлем : веб сайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/14/novyna/suspilstvo/erdohan-zayavyv-pro-pidtrymku-palestyncziv-konflikti-izrayilem> (дата звернення: 17.05.2022)
37. Нетаньягу закликає підтримати «прагнення курдів до незалежності»: веб сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25439487.html> (дата звернення: 17.05.2022)
38. Ізраїль підтримує прямі контакти з Саудівською Аравією та іншими країнами регіону для боротьби з Іраном: веб сайт. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/760890.html> (дата звернення: 17.05.2022)
39. Ізраїль та ОАЕ домовилися нормалізувати відносини : веб сайт. URL: <https://suspilne.media/55233-izrail-ta-oe-domovilisa-normalizuvati-vidnosini/> (дата звернення: 17.05.2022)
40. Ізраїльсько-іранські відносини: минула дружба, теперішня ворожість: веб сайт. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13537121.2022.2041304> (дата звернення: 17.05.2022)
41. Ізраїль відкриває павільйон на виставці Ехро 2020 в Дубаї: веб сайт. URL: <https://www.gov.il/en/departments/news/israel-to-inaugurate-pavilion-at-expo-2020-in-dubai-30-september-2021> (дата звернення: 17.05.2022)
42. Іран — Саудівська Аравія: близькосхідна холодна війна. *Борисфен Інтел*: веб сайт. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/voenni-voprosy/konflikt-zones/iran-sauidvska-araviya-blizkosxidna-xolodna-vijna/> (дата звернення: 17.05.2022)

43. Конфлікт шести десятиліть еволюція близькосхідного конфлікту у світлі його впливу на систему регіональної безпеки : веб сайт. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/519/482> (дата звернення: 17.05.2022)

44. Швед В. Розвиток відносин держав-членів РСАДПЗ та Ізраїлем : передумови, стан та перспективи. *Культурні та цивілізаційні зв'язки між Європою та Сходом*: зб. матеріалів учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: 2014. С. 244.

45. Людина, яка побудувала імперію шпигунського програмного забезпечення, каже, що настав час вийти з тіні *Print-it-online.at*: веб сайт. URL: <https://uk.print-it-online.at/cybersecurity-2020> (дата звернення : 17.05.2022)

46. COVID-19 зробив неможливе. Євреї та араби разом борються проти спільного ворога *Антикорупційне медіа*: веб сайт. URL: <https://antikor.media/covid-19-zrobyv-nemozhlyve-ievrei-ta-araby-razom-boriutsia-proty-spilnoho-voroha/> (дата звернення: 17.05.2022)

47. 26 березня минуло 25 років від підписання Кемп-Девідського мирного договору між Єгиптом та Ізраїлем: веб сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/914153.html> (дата звернення: 17.05.2022)

48. Лідер палестинців Махмуд Аббас засудив угоду Ізраїлю та ОАЕ *Made for minds*: веб сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/лідер-палестинців-махмуд-аббас-засудив-угоду-ізраїлю-та-оае/a-54561495> (дата звернення: 17.05.2022)

49. Лідер палестинців погрожує розривом відносин з Ізраїлем та США через “угоду століття” *Made for minds*: веб сайт. URL: <https://www.dw.com/uk/лідер-палестинців-погрожує-розривом-відносин-з-ізраїлем-і-сша-через-угоду-століття/a-52226297> (дата звернення: 17.05.2022)

50. Махмуд Аббас заявив, що Палестина більше не вважає себе пов'язаною угодами, укладеними в Осло *Новини ООН*: веб сайт. URL: <https://news.un.org/ru/story/2015/09/1272161> (дата звернення: 17.05.2022)

51. Унаслідок сутичок на Храмовій горі в Єрусалимі постраждали понад 200 людей *Громадське радіо*: веб сайт.

- URL:<https://hromadske.radio/news/2021/05/08/unaslidok-sutycho-k-na-khramoviy-hori-v-yerusalymi-postrazhdaly-ponad-200-liudey> (дата звернення: 17.05.2022)
52. Ізраїль та українська війна *Українське радіо*: веб сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/5/7344286/> (дата звернення: 17.05.2022)
53. Посол Ізраїлю в Україні не хоче змиритися з історичною роллю провідника ОУН Степана Бандери *DailyLviv.com*: веб сайт. URL:<https://dailylviv.com/news/polityka/posol-izrayilyu-v-ukrayini-ne-khoche-zmyrytysya-z-istorychnoyu-rollyu-providnyka-oun-stepana-bandery-88499> (дата звернення: 17.05.2022)
54. Краще мовчати – експерти про Україну та визнання Єрусалиму *BBC News*: веб сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42327524> (дата звернення: 17.05.2022)
55. Ізраїль засудив вторгнення в Україну і закликав Росію припинити війну *LB.ua*: веб сайт. URL:https://lb.ua/world/2022/03/13/509322_izrail_zasudiv_vtorgnennya_ukrainu.html (дата звернення: 17.05.2022)
56. Ізраїль засудив анексію Криму в ООН *goldameir.institute*: веб сайт. URL:<http://goldameir.institute/2016/11/izrayil-zasudiv-aneksiyu-krimu-v-oon-vpershe/> (дата звернення: 17.05.2022)
57. Арестович розповів, чим Росія постійно погрожує Ізраїлю *Unian*: веб сайт. URL:<https://www.unian.ua/war/arestovich-rozpoviv-chim-rosiya-postiyno-pogrozhuye-izrajilyu-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11738914.html> (дата звернення: 17.05.2022)
58. Кондратенко О.Ю Основні моменти формування російсько-американських відносин у постбіполярний період *Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету*: веб сайт. URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2948> (дата звернення: 17.05.2022)
59. Кондратенко О.Ю Генезис та сутність геополітики як соціокультурного феномену: веб сайт. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/17463> (дата звернення: 17.05.2022)

60. Uri Bialer Israeli foreign policy: a people shall not dwell alone: Indiana University Press, 2020. 370 с. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13537121.2022.2041304> (дата звернення: 17.05.2022)
61. Marta Furlan Israeli-Iranian relations: past friendship, current hostility. *Taylor & Francis Online*. 2022. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13537121.2022.2041304> (дата звернення: 17.05.2022)
62. Duncan Randall Turkey and Israel: a relationship unlikely to be fully rekindled. *Inter corner*. 2022. URL: <https://www.fpri.org/article/2022/03/turkey-and-israel-a-relationship-unlikely-to-be-fully-rekindled/> (дата звернення: 17.05.2022)
63. Key elements of Israel's foreign policy: веб сайт. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/israel/11223.pdf> (дата звернення: 17.05.2022)
64. Ayalon, D. Challenges to Israeli Foreign Policy. *Israel Journal of Foreign Affairs*. 2010. Vol. IV (1). URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/23739770.2010.11446394> (дата звернення: 17.05.2022)
65. Christopher, L. The Ghetto Complex: Rethinking Israel's Foreign Policy. *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*. 2010. Vol. 5 (4). URL: https://cgscholar.com/bookstore/works/theghettocomplex?category_id=interdisciplinary-social-sciences (дата звернення: 17.05.2022)
66. The campaign between wars: how Israel rethought its strategy to counter Iran's malign regional influence: веб сайт. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/campaign-between-wars-how-israel-rethought-its-strategy-counter-irans-malign> (дата звернення: 17.05.2022)
67. Israel to inaugurate pavilion at Expo 2020 in Dubai »: веб сайт. URL: <https://www.gov.il/en/departments/news/israel-to-inaugurate-pavilion-at-expo-2020-in-dubai-30-september-2021> (дата звернення: 17.05.2022)
68. Goldberg J. Saudi Crown Prince: Iran Supreme Leaders «Makes Hitter Look Good» *The Atlantic*: веб сайт.

URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/04/mohammed-bin-salman-iran-rael/557036/> (дата звернення: 17.05.2022)

69. Israel shuts Ukraine field hospital after 6 weeks, medical team returns home *The times od Israel*: веб сайт. URL: <https://www.timesofisrael.com/israel-shuts-ukraine-field-hospital-after-6-weeks-medical-team-returns-home/> (дата звернення: 17.05.2022)

70. Israeli officials are inclined to increase military aid for Ukraine *Mil.in.ua*: веб сайт. URL: <https://mil.in.ua/en/news/israeli-officials-are-inclined-to-increase-military-aid-for-ukraine/> (дата звернення: 17.05.2022)

71. Ukraine's honoring of war criminals leaves its Jews uneasy – and divided *The times of Israel*: веб сайт. URL: <https://www.timesofisrael.com/ukraines-honoring-of-war-criminals-leaves-its-jews-uneasy-and-divided/> (дата звернення: 17.05.2022)

72. Israeli trade with Ukraine, Russia continues but prices may jump — Economy *The times of Israel*: веб сайт. URL: <https://www.timesofisrael.com/israeli-trade-with-ukraine-russia-continues-but-prices-may-jump-economy-ministry/> (дата звернення: 17.05.2022)

73. Israel reportedly leaning toward sending defensive military aid to Ukraine *The times of Israel*: веб сайт.
URL: <https://www.timesofisrael.com/israel-reportedly-leaning-toward-sending-defensive-military-aid-to-ukraine/> (дата звернення: 17.05.2022)